



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

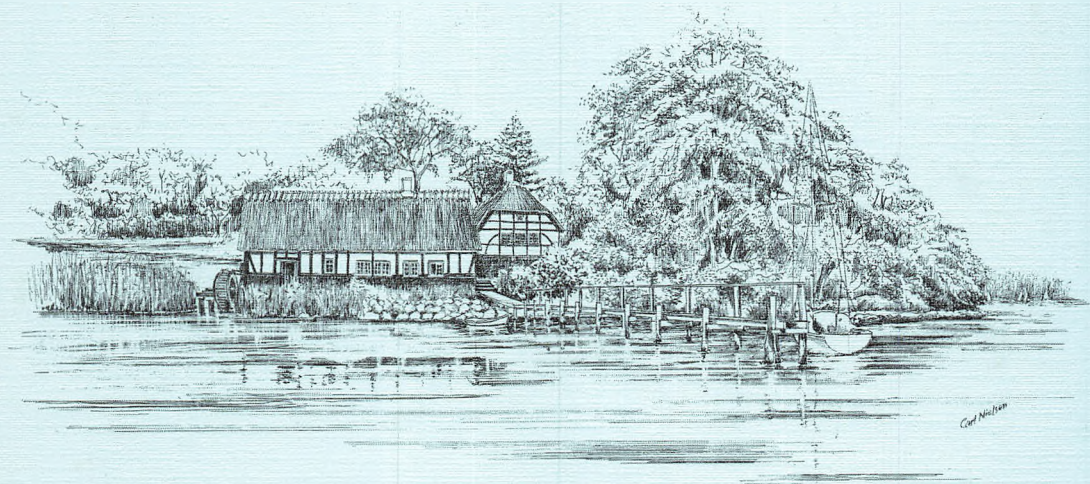
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 2003



TÅSINGE MUSEUMSLAUG

Til medlemmer af Tåsinge Museumslaug!

Glem ikke giroblanketten i bogen, men indbetal
beløbet inden fristens udløb.

Skal pengene sendes, så brug helst indbetaling til postvæsenet,
da der ved andre former for betalingsoverførsler er konstateret
manglende navn på indbetaleren.

Sådanne tilfælde medfører unødige rykkerskrivelser
og eventuel udeblivelse af næste årbog!

TÅSINGE ÅRBOG 2003



Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-12-7

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
240 g Lærredspræget Invercote, og papiret 115 g MultiArt Closs

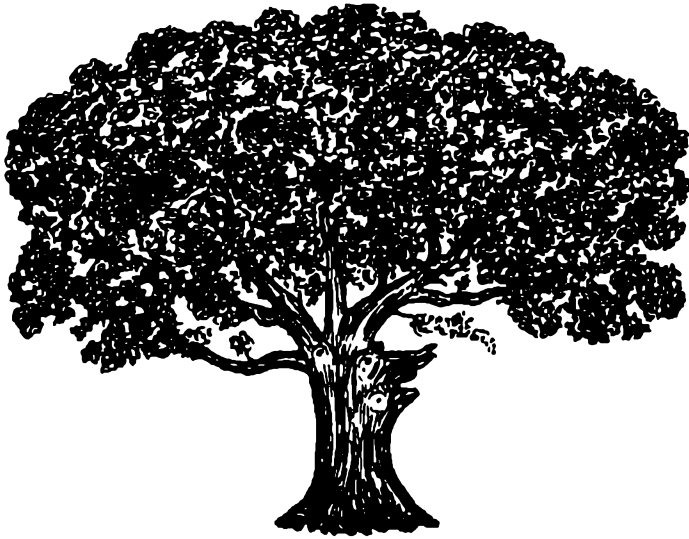
Indbinding:
Back og Bruun Bogbinderi A/S, Odense

Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Chr. Kiilsgaardsvej 4
5900 Rudkøbing
Tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Omslagets forside:
Ventepose Mølle, Bregninge Skov
Tegnet af Carl Nielsen, 2003
(Se artiklen her i bogen side 51)

Indholdsfortegnelse

Forord	
<i>Af Jytte Munch</i>	5
Erindringer fra min barndom i Søby skole 1886-1900 - del 2	
<i>Af Svend Møller</i>	6
Sognestævne på Tåsinge	
<i>Af Albert Mohr Lolk</i>	22
Amerika-rejsen - en indledning til Søren Lolks breve og fotos	
<i>Af Erik Hansen</i>	24
Søren Lolks Amerika-rejse 1903	
Beretninger i breve til hjemmet på »Vejlegaarden« - del 1	25
Ventepose Mølle - en vandmølles historie	
<i>Af Svend Højte</i>	51
Rasmus Lolks' sanddruhed - Sladdervisen	
<i>Af Albert Mohr Lolk</i>	64
Fra arkivets gemmer	65
Nyt fra arkivet	77
Nyt fra museet	78
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug	79
Praktiske oplysninger	80



– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

Forord

af Jytte Munch

I min egenskab af formand for museums­lauget, medlem af årbogsudvalget og indfødt tøsing glæder jeg mig hvert år til at være med til at vælge indhold til årbogen.

Jeg glæder mig til at se, hvad Erik Hansen har fundet frem fra arkiverne, eller hvilke hen­vender­ser arkivet har fået i det forløbne år i form af muligt årbogsmateriale.

Heldigvis er der gennem årene kommet masser af materiale til arkivet, men jeg vil dog alligevel her igen opfordre til, at I fortsat tænker på Taasinge Lokalarkiv, når I støder på interessant materiale, der kunne være godt at overlevere til vore efterkommere.

I år starter vi med at bringe 2. del af Svend Møllers »Erindringer fra min barndom i Søby skole 1886-1900«.

Svend Møller tager os med ind i sin verden, og vi kommer vidt omkring.

Vi oplever atmosfæren i skolestuen til hverdag og på en eksamensdag, bliver næsten i stand til at høre sangene, der blev sunget. Vi kommer på Skovballe Kro, besøger Staus Mølle og kommer endda på en sejltur med den gamle dampfærge »Fritz Juel« på vej til sommermarked i Svendborg.

Albert Mohr Lolk – æresmedlem af museums­lauget og netop rundet de 90 år, har skrevet godt 28.000 sider om Tåsinge til arkivet. Hvor er vi heldige og takker mange gange.

I år fortæller A.M. Lolk os om »Sognestævner på Tåsinge«, som foregik efter gudstjenesten lige uden for kirkedøren. Hvorfor disse stævner også blev kaldt kirkestævner.

A.M. Lolk tager eksempler frem fra ting­bøgerne, der fortæller om bortløbne ægte­mænd og -koner, efterlysning af heste, får, tyvekoster, tyve og forbrydere i perioden 1699-1806.

Svend Møller indleder årbogen med at for­­tælle os om sine oplevelser på fødeøen, men længere omme i bogen tager Søren Lolk os med på en tur udenøs, idet vi bringer 1. del »Søren Lolks Amerika-rejse 1903«.

Søren Lolk beretter i breve til hjemmet på Vejle-gården både fra sin rejse over Atlanten og om rundrejsen i det store land, hvor han besøger udvandrede tøsing­er samt indfødte amerikanere.

Søren Lolk oplever et og andet i Amerika, og hans måde at fortælle på er fængslende, og hans fotografier fortæller uden ord.

Kære årbogslæser – glæd dig!

»Ventepose Mølle – en vandmøllens historie« af Svend Højte synes jeg personligt er interessant. Jeg er født nær Bregninge Skov i Troense – næsten nabo til møllen, hvorfor historien om møllen gav mig svar på mange spørgsmål om møllen.

Redaktionen har forhåbning om efterføl­gende at gengive andre af Svend Højtes beret­ninger om Tåsinges gamle møller.

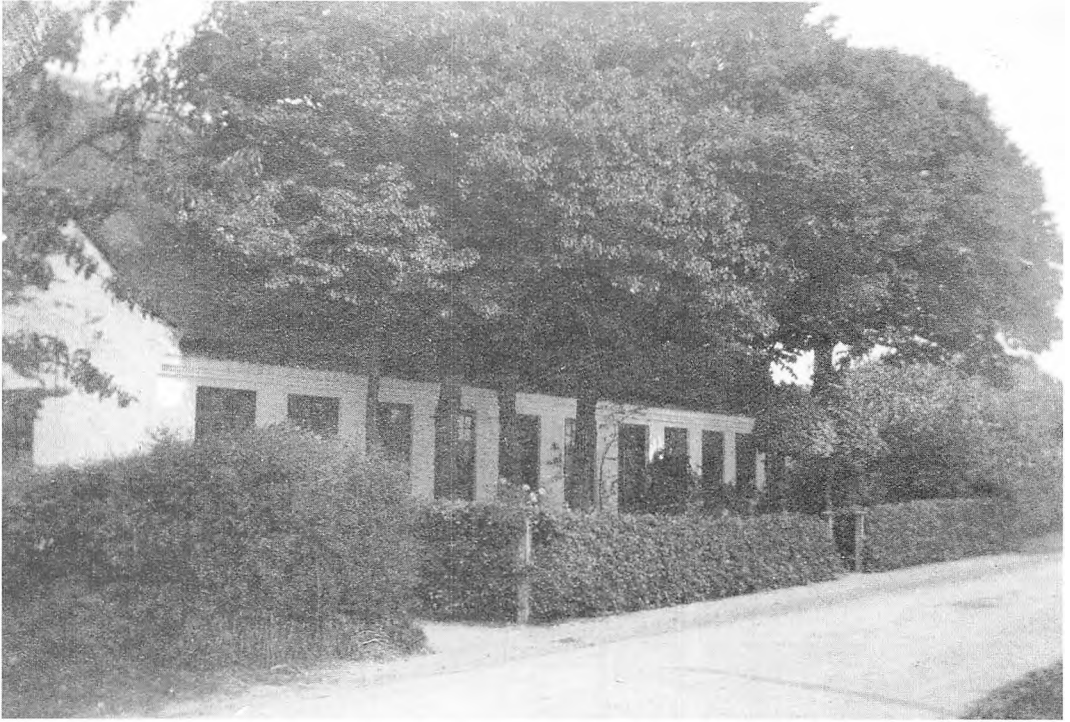
Albert Mohr Lolk dukker op igen. Denne gang med en sladdervise om »Rasmus Lolks' sanddruhed«.

A.M. Lolk henviser til Thorvald Hansens »En særpræget bonde« i Årbog 2000 og efter­lyser oplysninger, der kan identificere perso­nerne i visen.

I år har vi 12 sider »Fra arkivets gemmer«, som jeg ved altid giver anledning til interesse og genopfriskning af minder blandt bogens læsere.

Endelig er der »Nyt fra arkiv og museum«, samt de sædvanlige praktiske oplysninger.

Jeg ønsker jer alle god fornøjelse med Tå­singe Årbog 2003.



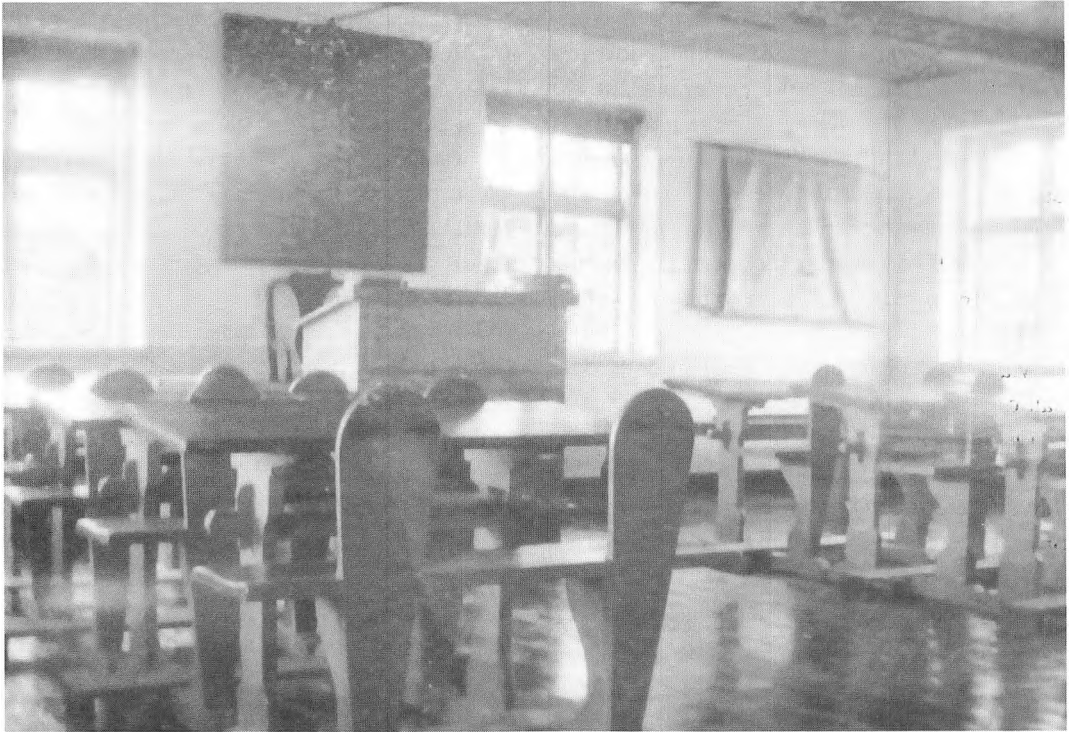
Erindringer fra min barndom i Søby skole 1886-1900 - del 2

af Svend Møller

Det største Rum i Søby Skole var naturligvis Skolestuen med sine fire Fag Vinduer mod Syd, to Fag mod Vest og fire Fag mod Gymnastikpladsen. Der hang Landkort paa Væggene og Rammer med Glas, hvori Billederne kunde skiftes, naar man var ked af at se paa dem, der sidst var sat i. Paa Væggen mod Vest hang en stor sort Trætavle, og foran stod et stort Kateder paa Forhøjning samt en højrygget Stol med Læderbetræk. Herfra havde Far god Udsigt over hele Klassen med dens rolige og urolige Hoveder. Der fandtes ogsaa i Skolestuen et stort Skab til at opbevare Læsebøger, Sangbøger, Skrivebøger og Protokoller i. I min Skoletid stod et Stykke inde paa Gulvet en gammel brøstfældig Kakkelovn, hvorfra

udgik et langt Kakkelovnsrør hen under Loftet og gennem Væggen til Skorstenen. Bordene var Tomandsborde. Selv om Skolestuen var rummelig, saa var der den Gang Børn nok til, at alle Pladser var fuldt besatte. - Det var et strengt Arbejde for Far at undervise saa mange Børn, og hans Arbejdstid var lang. Fra Kl. 8-12 havde han de store Børn og fra 1-5 de smaa. Der var ikke Hverandendagsundervisning.

Den mest spændende Dag i ens Barndomsliv er vel nok den første Skoledag. For mig var det en stor Oplevelse at komme til at sidde paa Skolebænk; men det var jo heller ikke en fremmed Mand, der skulde være min Lærer. For de andre Nybegyndere var det noget



Skolestuen.

anderledes. De blev ogsaa fulgt til Skolen af deres Far eller Mor. Nogle af Børnene tog den nye Situation med lidt Skyhed i Blikket, andre var mere fri paa det. En enkelt skreg og spærkede og slog om sig til stor Forskrækkelse for os andre, og da Faderen havde listet sig ud af Skolestuen, og Drengen opdagede det, for han ud ad Døren og benede hjemad. Han skulde ikke have noget af at sidde pænt stille i en Skolestue. Det var nu kun den første Dag, han bar sig saaledes ad. De Fag, jeg efterhaanden kom til at holde af, var Læsning, Skrivning og Tegning, og frem for alt elskede jeg at synge. I det hele taget var Sang og Musik mit eet og alt, og jeg var aldrig lykkeligere, end naar Sangtiden i Skolen tog sin Begyndelse.

Far var en dygtig Fortæller, især Bibelhistorie fortalte han meget levende, og han lod os synge de bibelhistoriske Sange. Blandt disse syntes jeg særlig godt om: »Mellem Brødre kaldt den lille.« Det var ikke alene Ordene, der fængslede mig, men i Særdeleshed Melodien.

En begivenhedsrig Dag i Skolen var Eksamensdagen. Jeg glædede mig ikke særlig til den Dag. Pastor Hansen var ikke af den Slags, der forstod at gøre Eksamensdagen til en Festdag. Han var haard og hidsig. Jeg beundrede Far, fordi han tog det altsammen paa sin røilige Maade, saa vi Børn fattede Mod, og Overhøringen gik godt. Skolestuen var en saadan Dag festlig pyntet. Det havde de store Skolebørn besørget. Der hang Guirlander paa Væggene, over Tavlen og over Billederne. Det var en Blomsterduft uden lige. Gulvet var hvidskuret og bestrøet med fint Sand. Alle var vi i stiveste Puds og skinnede af Renhed. Tonen mellem Drengene og Piger var en helt anden paa Eksamensdagen. Da kunde alle uden Undtagelse være med i de Sanglege, som blev foreslaaet, bl.a.: »Der stander en Rose paa Inge-manns Grav.« Alle de voldsomme Lege var bandlyst.

Jeg var meget vel til Mode, naar Eksamen var forbi, og vi sluttede af med en Sang. - Hos

Mor vankede der god Mad, for Skolekommissionen spiste til Middag, før den begyndte paa næste Hold. Jeg tror nok, jeg tør sige, at Far var glad efter hver vel overstaaet Eksamen.

Som Regel sluttede Dagen med Eksamen-bal paa Skovballe Kro. Med hver en 25 Øre paa Lommen benede min Bror og jeg til Skovballe, hvor vi snart fik omsat vor Kapital i Slik. En rødtribet Pebermyntestang var en herlig Spise.

Man dansede og legede i Kromandens store Sal, og det gik meget livligt til.

Dagen derpaa fik vi alle vore Karakterer at vide for Eksamen. Nogle fik Ros, fordi de havde været flittige, andre fik en Paamindelse om at være mere ihærdig med deres Skolesager.

Min Skolevej var ikke lang. Jeg behøvede blot at gaa gennem Skolens Gang, saa var jeg paa min Arbejdsplads; men der var ikke saa faa Børn, der havde en lang Skolevej, og om Vinteren, naar Stormen fejede Sneen sammen

i mægtige Driver bag de levende Hegn, da mødte kun de modigste Elever. En saadan Dag, naar der kun var 5-6 Børn i Klassen, da gik det ikke saa strengt til, og der vankede lidt Oplæsning. En god Historie eller et Eventyr var os meget velkommen. Vi fik ogsaa tidligere fri, og jeg tror nok, at de Elever, der var mødt, glædede sig svært til igen at komme ud og vade i høje Snedriver.

Ligesom jeg i min Skole vælger Sange, der passer til Aarstiderne, saaledes gjorde Far ogsaa i sin. Den Sang, jeg den Gang syntes var saa dejlig, og som ogsaa i Dag for mig rummer saa stor en Skønhed, er: »Sneen dækker Mark og Mose.« Tekst af Chr. Winther og Melodi af V. Sonne. Den dybe Fred og Naturens Skønhed en Vinteraften paa Landet har Digteren paa saa vidunderlig en Maade beskrevet for os:

*Tavshed bor paa Eng og Høje,
Stjernen tindrer klart i Luft,*

Nyet Langsøst *V. Sonne.*

*Sneen dækker Mark og Mose, den
smitte og hvide, blanke. Vind gaaer (Da-ger) Paa
høje af Vindens blaa Pav-hun.*

»Sneen dækker Mark og Mose«

*hver en Busk har lukt sit Øje,
hver en Stilk har gemt sin Duft.*

*Alle Blomsterbørn derude
sove nu saa sødt og træt,
ej den hvide Vuggepude
trykker deres Aandedræt.*

*Poppelpilens Hoved holder
tankefuldt, med Sne belagt
ak, den drømmer vist! - hvad gælder?
om sin rige Sommerdragt.*

Naar jeg synger den Sang med Børnene, da er jeg Barn igen og hjemme paa de kære kendte Steder. Jeg fyldes af en forunderlig Ro og Tryghedsfølelse, den samme som Hjemmet gav mig hos Far og Mor. - Min kære Ven, Niels Dael, sagde engang i sin Prædiken, at der var Evighed i de gode Minder. Det er Sandhed.

Der hører flere Vers til Chr. Winthers Digt; men de er ikke taget med i Sangbogen. For at gøre »Vinterlandskab«, som Digteren kaldet det, endnu mere fuldkomment, vil jeg tage dem med:

*Møllehjulets Larm forstummer
Kulden binder Slusens Fald;
Hanen galer, Koen brummer
i den lune Vinterstald.*

*Flittig i den lille Stue
træder Pige Rokkens Hjul
rolig brænder Lampens Lue
Kakkelovnen buldrer hult.*

*Det er mørk i Skovens Sale,
og mens Natten er saa stille
lyder Jægerhornets Tale,
ak, hvem mon det taler til?
Drejende de brede Ører.
Hjorten staar ved Skovens Bræm*

*undrende, hvad Klang den hører
vakt udi sit stille Hjem.*

*Men jeg staar paa Kæmpehøje
stirred over Egnen hen
hvad jeg skued med mit Øje,
tegned jeg med Blæk og Pen.*

Sommerferien derhjemme var kun Solskin og Glæde. Hvilken Herlighed frit at kunne tumle sig i Haven og bag de levende Hegn. Hele Skolestuen var nu »vor«. I de meget varme Sommerdage tyede vi herind. Her var Kølighed. Gennem de aabentstaaende Vinduer hørtes Klampen af Leer, naar de i Høsttiden blev »strøget« og derpaa Lyden af Leens Indhug i det modne Kornes Straa. Himlen med sine hvide Sommerskyer havde et helt anderledes festligt Præg over sig, og Grunden dertil er let at forstaa.

Der var altsaa Somre med dejligt Høstvejr; men jeg husker ogsaa Aar, hvor det var meget vanskeligt at faa bjærget Høsten.

*Stormen jog og Regnen slog,
og Sæden gik i Leje,
lagde sig langs Jorden lavt
helt vanskeligt at meje.*

*Dag paa Dag med Tordenbrag
det pisker ned og skyller
bryd dog frem du kære Sol
og red den rige Mylder!*

*Skyen veg; og Neg for Neg
omsider stod i Traver,
da den skulde køres ind
kom atter alt af Lave.*

*Bonden gaar med Hagl i Haar
men Hjertet i ham sukker,
flytter paa de vaade Aks
og mod Vorherre mukker.
Aks og Mand staar halvt i Vand
ak, meget vil der spildes*

*mangt et Baand maa løses op
og mangt et Neg maa skilles.*

*Dog til sidst med liden Brist
der læsses kan og køres.
Blæst og Sol gør fælles Sag
og alle Hænder røres.*

*Fulde Læs gør høje Hæs
alt under Sang og Trallen.
Riven gaar i Pigebaand
til lystig Piskeknalden.*

*Men om Land fra Mand til Mand
det gaar med Hovedrysten:
Kornet fik vi vel i Hus,
men vanskelig var Høsten.*



Familien Møller, Søby skole. (Foto før år 1900).

Saaledes skildrer Chr. Richardt en Høsttid med mange Besværligheder for Landmanden.

Jeg ser endnu for mig i en saadan Høsttid Far staaende ved Vinduet, mens det udenfor øste Vande ned over det i Forvejen gennemvædede Korn; og jeg hører ham sige: »Det stakkels Korn, det stakkels Korn!« Man føler med Landmanden, naar man lever blandt Bønder.

I Ferietiden blev Skolestuens Kalkfarve frisket op. Det besørgede en Murer fra Skovballe. Hans Navn var Kristoffer, og han gik altid under Navnet Kristoffer Murer. Han var saadan en rolig Mand med et skælmsk Blink i Øjenkrogen. Han tog det ikke saa nøje med, om der kom lidt vel rigeligt med Kalkpletter paa Gulvet, men Væggene blev pæne efter hans Strøg med Kalkkosten. Jeg ser ham tydeligt for mig, iført blaa Arbejdsbluse og hvide stive Benklæder og den kalkpittede Murerkasket. Jeg kunde godt lide at snakke med ham paa Grund af hans rolige og godmodige Stemme og - Smilet.

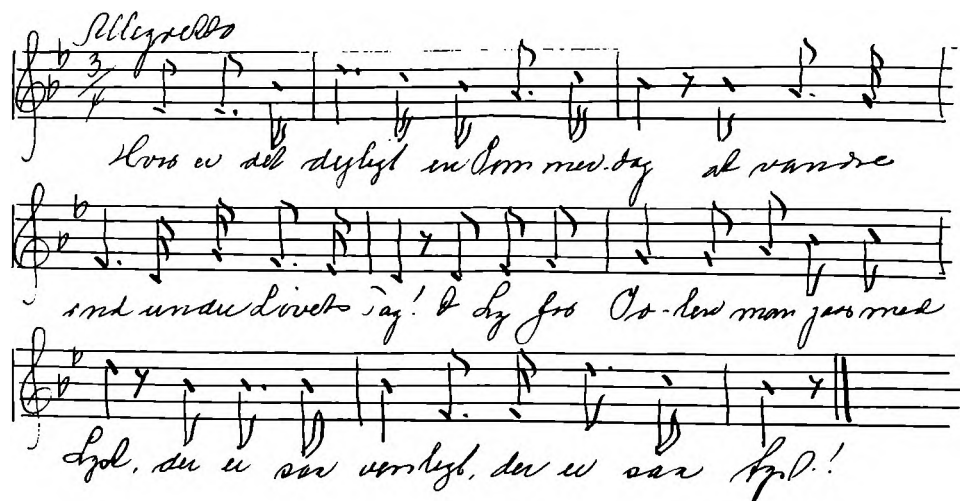
En ca. tre Kilometer fra mit Hjem laa en lille Landsby, Skovballe. Landsbygaden slog ikke saa faa Sving, det plejer Landsbygader altid at gøre; det er saa hyggeligt. Midt i Byen laa Branddammen, hvor Andemaden for det meste dækkede over det mørke Vand, hvis da ikke Vinden førte den til en af Siderne. Lige ved Begyndelsen af Byen laa noget tilbagetrukken en stor firlænget Gaard med en stor grøn Plads foran. Man kunde herfra, ind gennem Portaabningen se den solbeskinnede Gaardsplads og nogle af Stuehusets Vinduer. Det saa saa indbydende ud. Ejermanen af denne Gaard hed Per Skomager. Hvorfor han havde dette Efternavn, skal jeg ikke kunde sige; men han var en munter Mand, med et dejligt rødmosset Ansigt i hvis Øjne Skælmeriet lyste. Naar vi kom paa Besøg der, vidste vi, at han altid sørgede for, at Konen opvartede os med nogle af de allerbedste søde Kager, hun havde i sin Kagekasse, saa vi var altid glade ved at komme derind.

Længere omme i Byen laa et langt straatækt Hus. Her boede Lars Skov. Han kørte hver dag forbi Søby Skole, han var nemlig Mælkekusk og havde en egen Maade at køre sine Heste paa. For det første havde han en sær skæv Stilling paa Bukken, og for det andet sad han og hyppede paa Hestene, mens han ustandselig rykkede i Tømmerne for at faa Hestene til at sætte Farten op. De var nu saa vant til denne Hyppen med Munden og Rykken i Tømmerne, saa de reagerede ikke Spor. Det var altsammen spildt Ulejlighed. Fremad gik det dog. - Samme Mand havde en Søn, Hans, der var Krøbling. Lille og pukkelrygget, ja, helt vanskabt var han, men trods den tunge Tilværelse, han maatte friste, saa var han dog altid glad. Gud havde givet ham et lyst Sind, og det gav ham Styrke til at overvinde alle Besværlighederne. Alle var gode ved ham, og mange var de, der kom hen og hilste paa ham, naar han var til Skovfest og sad og saa paa de dansende.

Tæt op til Skoven laa Kroen. Der hørte Købmandshandel til, og engang imellem sendte Mor os afsted med Kurven for at faa Varer der. Det var som regel Krokonen, der

ekspederede. Hun var lille, trivelig og rødmosset og tillige utrolig nysgerrig. Det var ikke saa faa Spørgsmaal, hun havde at gøre mig, naar jeg stod foran hendes Disk, og altid var det angaaende mit Hjem og vore private Forhold, men jeg mærkede snart hendes Hensigt og var meget forsigtig, naar jeg svarede hende. Hendes brune, stikkende Øjne generede mig, saa jeg var glad, naar jeg kunde vende Ryggen til og trave hjemad. Hendes Mand var af en lidt anden Natur, noget tungsindig. Det var ikke af økonomiske Bekymringer, for de var velhavende.

Selv om jeg i Skovballe Kro saa de første Lysbilleder blive vist frem og var meget optaget af det, da det var noget helt nyt, saa var der dog noget, der glædede mig meget mere, og det var at komme ind i Skoven, der laa tæt ved. Hovedbestanddelen af den bestod af Grantræer; men der var ogsaa store Partier med gamle Hasler, og i Udkanten af Skoven stod en Del smukke Egetræer. Her hentede vi vort lille Juletræ. Skovfogeden var en flink Mand, der altid sørgede for, at det blev et fint Træ, vi fik med Hjem, og ved Efteraarstide gav han os Lov til at samle Nødder, og det var



»Hvor er det dejligt en Sommerdag«



Skovballe bro.

en morsom Beskæftigelse. - At komme ind i Skoven en rigtig varm Sommerdag efter at have vandret paa en solhed og støvet Landevej var en stor Nydelse. Her var svalt, og Luften var saa frisk.

*Hvor er det dejligt en Sommerdag
at vandre ind under Løvet's Tag!
I Ly for Solen man gaar med Lyst,
der er saa venligt, der er saa tyst.*

*Hvor frisk og kølig og mild en Luft!
Hvor herligt kvæger os Livets Duft!
Thi selv om Stammen er hundred Aar
dog nyt er Løvet fra sidste Vaar.*

Melodien er af Povl Mortensen. Det lød smukt, naar Sangkoret, hvori Far var medvirkende, sang den ved festlige Lejligheder i Skoven.

Fuglenes Stemmer derhjemme i Gaard og Have kendte jeg ud og ind, men her var mange flere Stemmer at lytte til, og jeg lyttede og

frydede mig. Hele Skoven genlød af Fuglesang. Her lød ogsaa Nattergalens Triller. Dens Sang overgik dog alle de andre Fugles baade i Styrke og Dejlighed.

Paa enkelte aabne solbeskinnede Pletter i Skoven kunne vi finde Skovjordbær, der havde en fin krydret Smag. De blev sat paa et Straa, men vi opnaaede ikke at faa dem med hjem, for de blev spist paa Stedet, mens vi laa i det lange silkebløde Græs.

Der var mange Stier, vi kunde vandre ad; men een temmelig bred Sti førte lige gennem Skoven til den sandede Vej, der førte ned til Stranden. Det var en Oplevelse for os at gaa ud paa den lange smalle Bro og se paa Fiskerbaadene, der laa til Ankers et Stykke ude med Garnene hængt til tørre i Masten.

Ved Broen laa nogle Baade fortøjet. Vi vovede os ud i en af dem og nød dens blide Vuggen, mens Smaabølgerne klukkede mod Forstavnen. Her var duft af Saltvand, Beg, Tang og Tjære, den herligste af alle Dufte for den, der elsker Søen. Det gjorde jeg den Gang,



Skiltet fra »Skovballe Have«. (Taasinge Skipperhjem og Folkemindesamling).

og det gør jeg endnu. Det var altid svært at løsrive sig fra dette Sted, for det at vandre paa en støvet Landevej var ikke saa lystelig som at sidde i en Baad og høre Bølgerne Skulp og se paa Maagerne og Ternerne, naar de styrtede ned til Vandoverfladen efter Fisk.

Markerne, der laa ned eller rettere ud til Stranden, var beskyttet mod »Havet« ved Diger i det Tilfælde, at Vandet af en eller anden Grund skulde stige og i en foruroligende Grad overgaa den almindelige Vandstand i særlig høj Grad. Engang i Efteraaret efter en forfærdelig Stormnat, fik vi at vide, at Vandet ved Skovballe Strand var steget saa højt, at det var begyndt at skylle ind over Digerne. - Det kan nok være at, vi skyndte os hjemmefra for at se paa dette usædvanlige, og der var virkelig noget at se paa. Store Vandmasser fossede ind over Digerne. Til sidst fik den høje Sø gennembrudt Digerne, og nu blev det for Alvor galt fat. - Det nær ved Stranden beliggende gamle Fiskerhus blev efterhaanden helt omgivet af Vand, saa Beboerne maatte forlade det i en Pram. Markerne var nu Hav. Et godt Stykke op ad Landevejen naaede Vandet, og inde i Skoven stod det mellem Træerne. Ældre Folk sagde, at Vandstanden omtrent var lige saa høj som under Stormfloden 1872.

Naar der skulde være Fugleskydning, Sygekassefest eller Høstfest, blev den afholdt i Skoven. Lige hvor Vejen slog en Bugt, var Indgangen til Festpladsen pyntet med Granguirlander og Flag, og lige indenfor sad »Skomarlasi« og solgte Billetter eller farvede Baand, der skulde bæres synligt, for at alle kunde se, at vi havde Ret til at færdes paa Festpladsen og nyde alle Festens Glæder.

Det, der opfyldte en stor Del af Pladsen, var en stor Dansestrade omgivet af et højt Rækværk. Indvendig langs dette stod faste Bænke, og for Enden af det store Dansegulv var anbragt en anselig Musiktribune med Halvtag over. Her sad Musikanterne, skærmet bagtil af en Bræddevæg, for at de ikke skulde faa Hold i Ryggen af Træk og med en god Udsigt over Dansegulvets mange Par, der bevægede sig i en mere eller mindre god Takt til Musikkens Toner.

Jeg opholdt mig altid nær til Musiktribunen, fordi de forskellige Musikinstrumenters Klang i allerhøjeste Grad interesserede mig. Een Mand blandt Landsbymusikanterne beundrede jeg højlig for hans smukke Violinspil. Han var Orkestrets Dirigent og hed Lakkendrup. Mit højeste Ønske var, at jeg kunne komme til at spille som ham.

Det var den gode gamle Folkemusik, han udøvede. Det var med Rette, at der blev skrevet et anerkendende Stykke om ham i Avisen ved hans Død paa Svendborg Sygehus.

Blev man tørstig under Festen, kunde man gaa hen til en lille Bod, hvor der var Udsalg af Øl og Sodavand. Her toges ogsaa mod Bestilling af Kaffe. En Mælkejunge fuld af Vand stod parat til dem, der paa billigste Maade vilde slukke sin Tørst. Alle de tørstende Sjæle brugte samme Kop til at drikke af, - yderst uhygiejnisk; men det tænkte man ikke saa nøje paa. Bedre var det nu at faa Penge af Far til en rød Sodavand. Alene det at pirke til Proppen, saa den til sidst for op i Luften med et Knald, var alle Pengene værd.

Naar Sommeraftenskumringen sænkede sig over Festpladsen, blev der hængt Lygter op. I de gamle Haslers Grene hang Lygter, der kastede deres søvnige Skær ned over de lange Bordplader, der var anbragt paa nedrammede Pæle. Her sad de af Skovgæsterne, der ikke interesserede sig for Dansen, og drak Øl eller Kaffe, mens de røg deres Cigar eller bakkede paa deres medbragte Pibe, alt mens de snakkede om, hvad der i Øjeblikket faldt dem ind. - Det kunde ske, at nogle af Fstedeltagerne fik for mange Øller eller Kaffeponcher, saa de opførte sig mindre pænt. Saadanne utilregnelige Fyldebøtter holdt jeg mig langt borte fra.

Bortset fra disse uharmoniske Optrin, saa var saadan en Skovfest for mig en stor Glæde; og det faldt haardt, naar vi længe, længe før Festens Afslutning skulde vandre hjemad sammen med Far og Mor. Alt mens vi gik, kunde jeg høre Musikkens Toner i den stille Sommeraften.

Der kom en Dag, da Skovfesterne i Skovballe holdt op for bestandig, ikke paa Grund af manglende Tilslutning; men fordi Kromanden gik hen og hængte sig i et af Skovens Træer d. 20. juli 1908; og nu vilde Familien ikke have mere Lystighed i Skoven. Nu breder den sig hen over det Sted, hvor Ungdommen før traadte Dansen med Lyst. Det skal dog

oplyses, at det var ikke økonomiske Sorger, men et stærkt Tungvind, der drev Kromanden til at gøre denne fortvivlede Handling.

Skønt jeg senere hen i Livet har været i Skove med langt større Naturskønhed end denne her beskrive, saa er den dog, med Barndommens lyse Skær over sig, en af de skønneste Skove, jeg har kendt.

Ca. een km. fra mit Hjem laa Staus Mølle. Jeg kunde tydelig se den hjemme fra Skolemarken. Den ragede højt op, da den var bygget paa en Kæmpehøj. Mor fortalte mig, at den engang under et Tordenvejr ved Vintertid var brændt som Følge af Lynnedslag, men var paany bygget op igen.

Den var smuk, som den laa der paa sin gamle Høj og lod sine store Vinger med de hvide Sejl slaa sine Cirkelbuer i Luften. Under Stormvejr »rebede« man Sejlene, eller ogsaa lod man helt være med at slaa dem ud. Det vilde jo ikke være rart, om Møllen skulde »løve lovse« (løbe løbsk), som vi sagde paa Taasingesproget.

Mangen Gang har jeg i Sommertiden staaet derhjemme og glædet mig ved Synet af Møllen, der tegnede sig saa blødt og fint med Vesthimlens stemningsfulde Aftenrøde som Baggrund. Jeg mindes første Vers af G. Rodes Aftensang:

*Aftenrøden skær og fin
slukkes ud, mens Klokker ringe.
Fuglen standser træt sin Vinge.
Møllen standser ogsaa sin.*

H. C. Andersen begynder sit Eventyr »Den grimme Ælling« med at sige: »Der var saa dejligt derude paa Landet.« Ja, der var dejligt paa Landet paa H. C. Andersens Tid, og det er der fremdeles til alle Tider, og lykkelige er de, som faar tildelt den Lod her i Livet at leve deres Barndomstid paa Landet, ja, maaske tilbringe hele deres Liv paa Landet, altid i nær Berøring med Guds rige Natur.

Tilbage til Staus Mølle.



Staus Mølle, set fra Skovballe.

Paa Møllegaarden, der laa i umiddelbar Nærhed af Møllen, boede Ejeren, Feldthusen med Familie. Gaardens Længer var tækket med Straa; men Feldthusen lod bygge et nyt Stuehus med stor Kvist. Der hørte et Maltgørieri til. Dette blev passet af Per Mose, der var vor nærmeste Nabo og boede i et lille Bindingsværkshus. Hans Kone, Trine, var en meget skrap Kvinde, som jeg havde stor Respekt for.

Mølleriet var den Gang en Virksomhed, der smed noget af sig. Da havde Bønderne ikke Motor, og Elektricitet kendte man ikke noget til, saa naar de skulde have malet, maatte de til Staus Mølle. Det var morsomt at se dem køre ind i Mølleporten. Her hissedes Sækkene op. Efter Afleveringen af umalet og Modtagelse af malet Sæd, rullede Vognen gennem Porten og derpaa uden om Højen, forbi Møllegaarden og hjem til Bedriften.

Feldthusen tjente godt paa sit Møller og blev en velhavende Mand. Han saa godt ud og havde et klogt og intelligent Ansigt, og om hans Frue, Kristine, maatte man sige, at hun

var smuk og havde et vindende Væsen. Der var fire Børn i Hjemmet, Piger allesammen: Ingeborg, Marie, Kirsten og Anna. De to sidste var jævnaldrende med Mogens og mig. Kønne og livlige Børn var de, især Anna med Smilehuller og skælmske spillende Øjne. Hun har sikkert været Hjemmets Solstraale.

Jeg hentede engang imellem Hvede til vore Høns paa Møllen, og det var meget interessant at komme derop og se paa, hvad der foregik. Det var saa hyggeligt at høre Kværnen gaa og se gennem det lille Vindue, hvorledes Møllevingerne gled forbi. Her gik Møllesvenden i hvide Bukser og bare Arme, tog Sække fra og satte nye til Kværnhullet. Jeg, der altid har haft Lyst til at komme til Vejrs, vovede mig engang op ad de mange Trapper, helt op i Hatten paa Møllen. Der var Udsigt til alle Sider: grønne og gule Marker, levende Hegn, langt ude Stranden. Jeg kunde endog tydelig se Marstal Havn og de mange Mastetoppe af Skibene samme Sted. Mit eget Hjem var let at faa Øje paa. Jeg følte ingen Svimmelhed og

ingen Angst ved at være saa højt til Vejrs. Derimod kunde jeg gyse, naar jeg stod forneden i Møllen og saa de store Vinger fare forbi med et Sus ved Tanken om, hvad der kunde ske, hvis man fik en »Vinge« af en saadan Vinge i fuld Fart. - Det var strengt forbudt at gaa ud paa »Omgangen«, naar Møllen var i Virksomhed. Derimod maatte vi gerne opholde os der, naar det var blikstille, og Vingerne var i Ro, og saa var det en stor Fornøjelse at rende rundt paa den brolagde Omgang. En saare flov Situation og forsaavidt ogsaa en farlig Situation kom jeg engang ud for paa Møllen, og tillige med blev jeg ogsaa til Grin for Møllekvinden. Jeg havde været oppe i de højere Regioner og var nu paa vej nedad, da mine Træsko gled ud paa en af de lange smalle Trapper; saa jeg bumpede paa Enden ned ad de mange Trin, mens mine Træsko ramlede i Forvejen. Heldigvis rullede jeg ikke ned, for saa kunde det have faaet slemme Følger. Betuttet endte jeg min Fart paa en af Afsatserne, og til min Ærgrelse saa jeg, at Svenden ligefrem morede sig over mit Uheld. Mine Ben rystede under mig, saa jeg knap kunde staa paa dem. Jeg følte mig rystet baade i bogstavelig og overført Betydning og listede lige saa stille ned ad de andre Trapper. - Dette var ikke det eneste Uheld, jeg var ude for. Ved Højens Fod stod en mægtig Slibesten til at slibe de Hamre paa, som skulde bruges til at forbedre Rillerne i Kværnstenene, naar de var bleven slidte. Det var svært at sætte denne Sten i Gang; men naar man saa endelig med store Anstrengelser havde faaet den rigtig i Sving, saa kunde den holde Farten utrolig længe, og Snoet for rundt, saa det var en Lyst. Under et saadant Eksperiment skete det, at Snoet fik Tag i min Matrosbluse, og jeg maatte følge nogle Gange med rundt, inden jeg blev fri af Snoet. Jeg blev ganske vist hed om Ørene; men denne Gang var der da ingen, der saa mit Uheld og kunde le mig ud.

Af og til bragte jeg Aviser, som Feldthusen havde laant Far, tilbage til dens Ejermand.

Som Regel sad han inde paa sit Kontor og læste sin Avis, naar jeg bankede paa, og hvis Kristine var til Stede, bød hun altid paa Kaffe. Jeg turde ikke afslaa Tilbudet, selv om jeg af Erfaring vidste, at den altid blev serveret skoldende hed. Smilende og venlig kom min Gudmoder, for det var hun altsaa, ind med en dampende Kop Kaffe, og jeg tog fat paa at svælge denne varme Drik ned. Det kneb, da jeg for hver skoldhed Mundfuld, jeg kvalte, blev mere og mere varm og rød i Hovedet, og Sveden begyndte at perle. Feldthusen var Venligheden selv, og naar Kristine var ude i Køkkenet, sagde han: »Skal det ikke være en Kage til, Svend!« Heldigvis sad han med Ryggen til mig, saa han bemærkede slet ikke mine Besværligheder med den varme Kaffe. - Baade Feldthusen og Kristine bad mig venligst hilse hjemme, og glad var jeg, naar Besøget var overstaaet.

Paa Møllen var et Menneske, som min Bror og jeg holdt særdeles meget af. Det var Kørekarlen Andreas eller Andrejs, som vi nu sagde. Han kørte ud til Feldthusens Kunder med malet Korn, og det var altid nogle livlige Heste for Vognen, og naar hans Vej faldt forbi Søby Skole, var Mogens ikke sen, men sad snart paa det høje Læs ved siden af Andrejs, og han fik endda Lov til at holde Tømmerne og styre de muntre Heste, og han glemte alt andet. Det var let at se paa hans Tøj, naar han havde været paa Køretur med Andrejs, men efter hans straalende Ansigt at dømme, maa Turen have været en stor Oplevelse. Mine Interesser gik nu ikke i den Retning, saa jeg misundte ham ikke den Glæde. Derimod misundte jeg Feldthusen, naar han paa sin Cykel, der skinnede af Lak og Nikkel, jollede forbi paa Landevejen. Tænk, at have et saadant Køretøj. Det var nu ikke Hvermands Eje den Gang, og den var ikke billig at anskaffe. Det var Luksus, men en herlig Luksus. Hvor mange mødige Fjed kunde Far ikke have været sparet for at gaa, saafremt han havde haft saadan et Befordringsmiddel, hvad enten



Dampfærgen »Fritz Juel« på Svendborgsund.

han som Formand for Sygekassen skulde til Møde i Landet Forsamlingshus, til Kirke eller til Begravelse, for slet ikke at tale om, naar han en enkelt Gang foretog den lange Tur til Svendborg.

En bestemt Dag husker jeg tydeligt; det var Sommermarkeds Dag. Den Dag var der ingen Skolegang, for da skulde alle til Sommermarked i Svendborg. Om Morgenen rullede den ene Vogn efter den anden, belæsset med glad Ungdom forbi mit Hjem. Mine Skolekammerater vinkede til mig, og jeg vinkede igen, jeg skulde nemlig ikke til Sommermarked, men festligt var det i den friske Sommermorgen at se de mange Køretøjer rulle forbi. Selv om det var Fridag, og selv om vor Have var dejlig at lege i, saa ønskede jeg alligevel, at jeg havde været med paa en af Vognene. Alene Køreturen vilde have været en hel Oplevelse. - Dagen gik, og ved Aftenstide begyndte Markedsvognene at rulle hjemad, saa jeg atter kunde vinke til Kammeraterne. Dagen efter kunde jeg høre dem fortælle om alle deres Oplevelser, og det var ikke saa faa. - Mon jeg engang skulde naa at komme til Sommermarked?

Det lykkedes virkelig. I stiveste Puds med Matrosbluse, korte Bukser, sorte Strømper og blankpudsede Sko samt blaa Kasket med blank Skygge, fik vi Kørelighed til Vindeby. Her laa Dampfærgen »Fritz Juel« i Færgelejet parat til Afgang. Snart ringedes der med en Klokke ombord, et Tegn til Hestekøretøjerne, at nu maatte de køre ud paa Færgen. Naar alt var i Orden, blev Broklappen slaet op, og Kaptajnen besteg Kommandobroen, satte Munden tæt ned til en Messingtragt paa et Rør, der førte ned til Maskinrummet, og sagde med sin dybe Stemme: »Saa maa den gaa!«, og saa »gik« »Fritz Juel« ud af Færgelejet og satte Kursen mod Svendborg.

Sejlturen varede ikke længe. Atter bøjede Kaptajnen sig ned mod Tragten og beordrede »Halv Kraft!« for nogle Sekunder senere at komme med sit gammelkendte »Slav Bak!«. En brusende Lyd hørtes, Farten tog af. Færgen var naaet Fynssiden. Broklappen blev slaet ned, Klokken lød, nu maatte alle fra Borde. Byen var naaet.

Det lød saa festligt med Hestenes Trip-Trap paa Brostenene. I den anden Ende af Byen laa Markedspladsen. Før vi drog ud til Forlystel-

sesstedet, skulde vi op til Madam Petersen, Enke efter forhenværende Lærer Petersen i Søby Skole. Hun boede paa 1ste Sal, og her var det morsomt at komme. - Hun havde et stærkt markeret Ansigt og mørke Øjne, der kunde lyne, naar hun blev vred; men naar hun saa os Børn, saa lyste de mildt, og hendes Stemme, der ellers var haard og skarp, blev blød og venlig. Vi kunde godt lide hende og det, hun opvartede os med. Rent og pillent var der i alle hendes Stuer. Møblerne var af Mahogni, og paa Væggene hang der gamle Kobberstik og Skilderier. Min Opmærksomhed samlede sig særlig ved et stort Bogskab med mange fint indbundne Bøger bag Skabsdørenes Ruder. Fra Vinduerne havde vi Udsigt til Gaden med al dens travle Færdsel og til en stor rød Bygning paa den anden Side af Gaden. Det var Svendborg Raadhus med tilhørende Arresthus. Vinduerne der med deres Jernstænger saa saa truende ud; men det triste Indtryk forsvandt hurtigt, naar Madam Petersen kom med Kaffen og Wienerbrødet.

Nu var jeg parat til at gaa til Sommermarked. Det første, der mødte mig ved Indtrædelsen paa Markedspladsen, var et infernalsk Spektakel. Tre, fire Karruseller var i Gang. Hver havde sine store Koncertlirekasse, der smeldede deres skarpe Toner ud i Æteren. Fire forskellige Musikstykker paa samme Tid. Det var Disharmoni, saa det kunde klodse noget. Saa ringedes der med Klokker og blæstes paa Trompet, saa gav en Skrigeballong Vejret fra sig med en ynkelig Tone. Dette Virvar af Lyde blandede sig med Udraabernes hæse Stemmer.

Vi gik fra det ene Telt til det andet. Et Sted kunde man for 25 Øre faa Menneskeædere fra det mørke Afrika at se. Billederne paa Teltlærredet var troværdige nok; men de har sikkert været sværte Indfødte fra vort eget Land. Et andet Sted forevistes for en billig Penge Verdens farligste Giftslange.

En Udraaber bekendtgjorde, at i hans Telt kunde man faa Verdens mindste Menneske at se. Nogle af dem maatte frem, for at Publi-

kum kunde erfare, at det forholdt sig rigtigt. - Ja, de var meget smaa, altsaa Dvæрге. Det Smil, disse smaa Mennesker sendte mod Tilskuerne, var saa mat, saa mat. Nu skulde de saa ind i Teltet og danse og synge og spille for Markedsgæsterne. Jeg havde Medynk med disse smaa Skabninger, der saaledes skulde vises frem for Penge.

Eet Telt var jeg inde i. Det var Professor Labris. Han stod udenfor og opfordrede Folk til at træde indenfor. Hvilken Tungefærdighed den Mand havde! Naar han havde remset op alt det, man kunde faa at se i hans Telt, sluttede han med at sige: »Værnsaaartig mine Damer og Herrer, hold Dem ikke tilbage. Kun 25 Øre for Voksne og 10 øre for Børn. Værnsaaartig, værnsaaartig træd inden for. Kongelogen er til Højre, og Forestillingen begynder med det samme!«.

Der smuttede jeg ind i Haab om at opleve noget rigtig spændende. - Kongeloge var der nu ikke Spor af, kun nogle Bænke. - Nu foretog Labri nogle Tryllekunster med sin høje Hat, og det var utroligt, hvad han kunde trylle ud af den med sin Tryllestav. Det var just ikke meget, vi oplevede i Labris Telt. Han sluttede Forestillingen af med at spørge, om der var nogen dér, der havde vilde overlade ham en Cigar. Da han havde fået den, spurgte han den ædle Udlaaner, om han maatte gøre ved den, hvad han lystede. Det maatte han gerne. »Ja, saa vil jeg ryge den!«, sagde Labri og tændte den, hvorpaa han sagde: »Saa klapper vi alle!« Det gjorde vi, saa Folk udenfor kunde ikke tro andet, end at i Labris Telt fik man da noget for Pengene.

Saa, nu var vi ude i Larmen igen. Træt var jeg af Varmen i Teltet og ør i Hovedet af det forfærdelige Virvar af Toner. - Jeg ønskede mig langt bort fra det altsammen.

Bag Gøglet gemte sig den bitre Kamp for Tilværelsen. Jeg kunde se det paa de optrædendes Paaklædning, hvordan Fattigdommen skinnede igennem trods Flitter og Stads. Jeg tænkte paa mit gode Hjem, hvor dejligt jeg



Interiør fra stuerne i Søby skole.

havde det der, og kunde ikke forstaa, at andre skulde leve saa kummerligt et Liv.

Jeg naaede da Hjem, Hjem til min Have, til alt det, der for mig var det kæreste paa Jord. - Sommermarkedsdagens »Herlighed« maatte mine Kammerater gerne have for mig. Det var baade første og sidste Gang, jeg tog til Sommermarked i Svendborg.

Ved Vejen, der førte til Bjerreby laa, ca. ti Minutters Gang fra mit Hjem, et Boelssted. - Det ejedes af en Enke, der sammen med sin voksne Søn, Carl Christensen, drev Landbruget, der hørte til Ejendommen. De havde tre-fire Køer paa Stald. Her kom jeg tit, for her plejede vi at hente Mælk. Hvad Ordenen i Hjemmet angik, da stod det kun smaat til; men Konen var svagelig og saa altid træt og forslidt ud, saa jeg havde ondt af hende, naar hun, trøds sin Svaghed maatte sidde og malke - Sønnen Carl var nemlig ikke af den Slags Mennesker, der havde synderlig Lyst til at

bruge sine Kræfter. Han var stor og stærk; men hvad kunde hjælpe, naar han ikke lagde Kræfterne i for at hjælpe sin forslidte Mor. - Han interesserede sig meget for Cyklevæddeløb, som den Gang var begyndt at blive paa Mode. Det var Landevejssløb. Der kunde han nok lægge Kræfterne i. Broderen Marius var ikke ret gammel, saa han kunne ikke være til megen Hjælp; men det lod dog til, at de økonomisk set kunde klare sig. Vi plejede at hente Mælk ved Aftenstid, og Mogens og jeg skiftedes til at løbe med Mælkespanden. Naar jeg var kommet derhen, stod jeg gerne ved Stald døren og saa paa Malkningen, og imens snakkede Konen og jeg hyggeligt sammen.

Se, om Sommeren var det ingen Sag at hente Mælk hos Naboen; men anderledes laa Forholdene, naar de mørke Efteraars- og Vinteraftener kom. - Det første Stykke af Vejen kunde sagtens gaa an; men ved den sidste Del af Vejen var høje Hegn paa begge Sider af

Barcarole af Oberon.

Andantino. C. M. v. Weber.

»Barcarole af Oberon« af C. M. von Weber.

Vejen. Flettet Gærde og Pilehegn var almindeligt at have om Markerne. Hegnenes Skønhed ved Foraarstid og Efteraarstid var betagende.

Nu travede jeg altsaa hen ad denne Vej en saadan sen Aften. Det var, som lurede der onde Væsener bag Hegnene. Saa snart jeg hørte en Raslen eller Puslen, kunde den faa mig til at staa stille af Rædsel, og mit Hjerter arbejdede som en Damphammer. Naar saa den første Forskrækkelse havde sat sig, saa jeg kunde fortsætte, og jeg var naaet et Stykke længere frem, skulde det nok hænde, at jeg ligesom saa noget bevæge sig bag nogle Tjørn. Saa kunde det nok være, jeg tog Benene paa Nakken, og forpustet naaede jeg Bestemmel-

sesstedet; men jeg gruede for Hjemturen, som heller ikke foregik uden Angstfølelse; men endelig naaede jeg det aabne Stykke, og saa faldt Sindet noget til Ro. Synet af Lysskæret fra Hjemmets Vinduer gav mig fornyet Energi, saa jeg i susende Fart for ind ad Laagen, ind ad Døren og ind i Køkkenet. Det kunde ikke nægtes, at der var blevet lange Mælkestrimer ned ad Spandens Side, selv om der havde været Laag paa. - Inden for Hjemmets Døre forsvandt al Angst, og jeg kunde hengive mig til de Sysler, der kaldte Glæden frem i mit Sind.

I Skolestuen havde Far sin Violin. Den laa i en stor indvendig foret Kasse. - Han brugte Violinen i Sangtimerne; men undertiden,

naar han følte Trang dertil, kunde han ogsaa give sig til at fantasere paa Instrumentet. Det var mig en stor Glæde at høre paa, og jeg ønskede selv at kunne gøre det samme; men først maatte jeg jo lære de almindelige Regler for Violinspil. Det sørgede Far for, at jeg fik i Orden, og saa kom den Dag, da jeg sammen med Far, efter Toftes Violinskole kunde spille Barcarole (af »Oberon«) af C. M. v. Weber. Jeg spillede 1. Stemmen. I dette Strykke er 2. Stemmen saa ualmindelig smuk. Jeg nød Sammenspillet af hele mit Hjerter, og jeg tror nok, Far var glad, fordi hans Elev var saa god til at haandtere Violinen. Ja, Musikken har givet mig mange gode Stunder, hvori jeg glemte alt andet for at leve i denne skønne Verden. Ogsaa Klaver havde jeg Lyst til at spille, og jeg fik ogsaa lært en Del, men vilde helst spille uden Noder, for saa kunde jeg spille, hvad jeg følte. Mors Sang og Klaverspil klinger endnu i mit Øre saavel som Fars Sang og hans Violinspil.

Naar der kom Fremmede, og det var nogen med »Musik i«, saa blev der spillet og sunget i vor Stue. Blandt Sangene husker jeg: »Har jeg min Baad, mit Sejl og mit Net«, »Han tvær

over Bænkene hang« eller »Aften er stille«, endvidere Bedstemors Yndlingsang: »Gyldenlak før du din Glans har tabt«, og »Brede Sejl over Nordsjø gaar«. Aldrig skal jeg glemme, hvad Far og Mor var for mig i min Barndomstid, fordi de saa kærligt og smukt førte mig ind i Tonernes rige Verden.

Vel hørte jeg Toner langt skønnere siden.

Vel læste jeg Sange med stoltere Flugt.

Mest elsker jeg dem dog, jeg hørte som liden.

Thi de bar for mig dog den rigeste Frugt.

Svend Kristian Møller blev født d. 15. september 1886 i Søby skole, Bjerreby sogn. Hans forældre, Rasmus Pedersen Møller og hustru Nielsine Kristine Laura, født Mogensen, var lærerfolk her fra 1884-1922. I Søby voksede Svend op sammen med tvillingebroderen, Mogens, og søsteren, Inga, der var yngst. Svend Møller blev læreruddannet fra Skårup Statsseminarium og Laust Rasmussens lærerskole ved Ringe Fri- og Efterskole. Efter et par år som lærer ved Rødkilde privatskole på Møn blev han 1913 ansat som lærer i Tystofte Friskole ved Skelskør, en gerning, der kom til at vare i over 40 år.

Her mødte han tillige datteren i nabogården, Karen Rask Nielsen, født 24. juli 1894, der blev hans kone. Svend Møller virkede fra ca. 1920 også som organist og kirkesanger ved Høve Frimenighedskirke, der ligger 10-12 km. fra Tystofte.

Svend Møller døde d. 21. juni 1959, og hans kone d. 9. april 1986.

(1. del af Svend Møllers erindringer kan læses i »Tåsinge Årbog 2002«).



Svend Møller.

Sognestævne på Tåsinge

af Albert Mohr Lolk



I nogle kirker finder vi endnu en lille træplade, hvorpå der står sognestævne eller blot stævne. Den er sort, således at man kan skrive på den med kridt.

Under tillysningen fra prædikestolen forkyndte præsten af og til, at der efter gudstjenesten var stævne, der meget ofte blev kaldt kirkestævne, lige udenfor kirkedøren, d.v.s. på kirkegården, hvor stævneren trådte frem og forelagde sin sag.

I nogle tilfælde drejede det sig om noget, der skulle tages til efterretning, i andre ønskedes menighedens svar på stillede spørgsmål.

For at der på ting kunne tages stilling til en sag, måtte der være vidner, som kunne indkaldes. Der fandtes imidlertid sager, hvor det var vigtigt, at man fik spurgt hele sognet, og så var kirkestævne det rette.

Fra tingbøgerne tages følgende eksempler:
4-12-1679. Anne Jensdatter i Nyby.

»Tingstævner for Peder Nielsen i Nyby på Anne Jensdatters vegne i Nyby, nemlig Rasmus Christensen i Bregninge og Hans Jørgensen i Bregninge, hvilke der afhjemlede efter recessen lovligen til i dag med otte dages varsel at have kaldet Christen Hansen i Bregninge, Christen Pedersen i Bregninge, Niels Sørensen i Bregninge og Per Olsen i Bregninge deres sandhed at vidne.

Da for retten fremkom bemeldte fire mænd enhver især og samtlige vidnede med oprakte fingre efter recessen, at de så og hørte, hvor-

ledes hæderlige og vellærde herr Peder Jensen, sogneprest til Landet og Bregninge sogne, søndagen udi 23. efter Trinitatis, som indfaldt den 23. november efter gudstjenestens forretning, tilspurgte Bregninge sognemænd på almindelig sognestævne på Anne Jensdatters, Rasmus Pedersen Jydes (kone) i Bregninge, hendes vegne.

Først tilspurgte velbemeldte herr Peder samtlige dem, om det ikke var dem alle vitterligt, om bemeldte Anne Jensdatters ægtemand Rasmus Pedersen Jyde er forleden Mikkelsdag 5 år, bortløbet og har ganske forladt hende, så at ingen har siden kunnet erfare nogen vis kundskab om ham, hvor han er eller om han lever eller ikke.

Hertil menigheden svarede, at det noksom var dem vitterligt.

For det andet tilspurgte herr Peder menigheden, om nogen ved eller med sandhed kan sige, at Anne Jensdatter har givet bemeldte Rasmus Pedersen nogen skellig årsag til at drage bort fra hende, hvortil menigheden sagde, at ingen det hende med billighed kunne påsige.

For det tredie hvorledes bemeldte Anne Jensdatter efter forne hendes mands bortrejse har levet, skikket og forholdt sig.

Hertil menigheden svarede, at ingen vidste noget om hende uden det, som var ærligt, sømmeligt og kristeligt.

Derefter blev ringsvidnet udstedt«.

Herefter kunne tinget behandle sagen om den hæderlige kone og den bortløbne mand.

Et andet eksempel, hvor sagens genstand er en bortløben kone:

»18-8-1707 almindelig sognestævne på Bregninge kirkegård.

En consistoriestævning læst for Peder Marchusen i Nyby af dato d. 8. august anno 1707. Fremkom for retten på Tåsinge Birketing Peder Marchusen af Nyby i Bregninge sogn her på Tåsinge havende med sig 4 dannemænd alle af Nyby, hvilke vidnede ved ed, højeste ed og oprakte fingre, at de havde set og hørt på almindeligt sognestævne på Bregninge Kirkegård søndagen den 8. efter Trinitatis (= den 14-8-1707) efter prædiken, efter at menigheden af prædikestolen til sognestævne var tilvaret:

At Peder Marchusen fremstod og tilspurgte samtlige menigheden, om det ikke var dem vitterligt, at hans hustru, Johanne Jensdatter, var bortløbet fra ham og havde været slet borte udi fulde 5 år og på det sjette. Hvortil menigheden svarede, at det var dem noksom alle vitterligt, at det således i sandhed er.

Dernæst tilspurgte Peter Marchusen menigheden, om nogen var vitterligt, at han havde gjort Johanne Jensdatter nogen skellig årsag til at løbe bort fra ham. Hvortil menigheden svarede, at han ingen skellig årsag havde gjort hende dertil.

End ydermere spurgte Peder Marchusen menigheden, om han ikke havde skikket sig ærligen og kristeligen blandt dem, og om han noget uskikkeligt og usømmeligt, enten før eller siden Johanne Jensdatter bortrømte, kunne påsige. Hvortil menigheden gav Peder Marchusen et godt skudsmål, at han havde skikket sig ærligen og kristeligen altid til denne dag, og ingen kunne med sandhed og billighed ham andet påsige, at dette, således som forskrevet står, tydeligen og lydeligen passerede på bemeldte Bregninge sognestævne, vidnede, som før er meldt, forbenævnte 4 ærlige dannemænd for retten ved deres højeste ed og

oprakte fingre. Hvorefter Peder Marchusen var tingsvidne begærende, som her i retten blev udstedt.«

Endvidere kan nævnes, at der den 17-4-1712 var almindelig sognestævne på Bjerreby kirkegård om en bortløben kone.

17-1-1717 var almindelig sognestævne på Landet kirkegård, også om en bortløben kone.

At forsvinde fra hjemmet var åbenbart den tids letteste måde at klare en skilsmisse på.

Sognestævnerne blev også brugt til

efterlysning af:	hest	(17-8-1699)
- -	får	(30-6-1801)
- -	tyvekoster	(18-6-1801)
- -	tyv	(22-4-1802)
- -	forbryder	(12-6-1806)

De to sidste tilfælde læses på kirkestævne ved de på Tåsinge værende trende kirker.

Endelig skal nævnes et kirkestævne fra 1812 om vejlukning på Thurø.

Det anførte er efter min mening det væsentligste af det, der skete på kirkestævner fra 1658 til 1813, hentet fra Tillæg til »Udpluk af Tåsinge birks tingbøger.«

Der er sikkert rundt om i landet kirkeværger, der bør have travlt med at hente det lille sorte skilt frem fra deres kirkes loft, brættet, der fortæller om et særligt kapitel af kirkens historie.

A. C. E. Mohr Lolk født 1913 i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, har skrevet godt 28.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet og i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv) samt diverse artikler i årbøger og aviser.

Amerika-rejsen

- en indledning til Søren Lolks breve og fotos

af Erik Hansen

I denne årbog bringes første del af Søren Lolks beretning om hans Amerika-rejse i 1903 og samtidig illustreret med hans egne fotografier. Beretningen er en transskription af de breve, han sendte hjem, og som han beder om må blive gemt, da han ikke nedskriver andet på sin rejse.

Brevene har ligget i vort arkiv i mange år og blev omsat til maskinskrift allerede i 1982. Siderne er meget tæt beskrevne, og det har været forholdsvis nemt at følge rejsens forløb ud fra ophold og datering. Tilsyneladende er ingen breve gået tabt, da der ikke er konstateret »huller« i beretningen.

Som brevene er bevaret, liggende i et bundt, er de svært tilgængelige og meget følsomme over for slid ved gentagen brug. Derfor blev de afskrevet, og kopier indsat i et ringbind sammen med fotos fra de bevarede negativer. Dermed kan rejsen studeres i sin helhed af andre og uden fare for slid på det originale materiale. På denne måde kom den også til at danne grundlag for kapitlet »Amerika-rejsen 1903« i Valdemar Jensens bog om Søren Lolk.

Breve og fotografier kunne vel nok have fortjent at blive udgivet som et særtryk nu i 100-året for rejsen, men det ville så tillige have medført en økonomisk risiko. Årbogsredaktionen mener dog, at beretningen med Søren Lolks egne ord og billeder fortjener at komme frem fra arkivets hylder til glæde for andre og har derfor valgt at lade den trykke her i bogen. Men den må deles på grund af længden, således at den afsluttes i en kommende årbog. Kun en supplerende af tegnsætningen samt enkelte rettelser og forklaringer er foretaget. Bortset fra kortet er det Søren Lolks egne motiver, der illustrerer beretningen og med hans egne billedtekster. I forhold til

kapitlet i Valdemar Jensens bog er fotografierne næsten de samme, da vi jo må udvælge de bedste og mest velbevarede, men her i årbogen illustrerer de hans egne ord.

I Søren Lolks lille fotoregister har han noteret ialt 86 motiver fra rejsen derovre, alle på glasplader i størrelsen 13 x 18 cm., så dette antal må han have haft med hjem. Af disse findes der i dag bevaret 44 stk. i arkivet – de manglende har nok ikke kunnet klare skiftende opbevaringer igennem de 100 år. Det må også betragtes som lidt af en bedrift at rejse så langt med de tunge glasplader, kamera, trompet og al anden bagage – uden at det følsomme materiale gik i skår! Ifølge beretningen har han da flere steder måttet bære det hele med sig, når han besøgte nogle af de afsides boende Tåsinge-folk.

Læserne vil også fornemme, at han opsøgte mange af udvandrerne fra sin hjemegn, og at rejseruten var lagt således, at han kunne få besøgt flest muligt.

Men nu har de 100 år, der er gået siden da, lagt et slør over, hvem de egentlig var, og hvilke slægter her på øen de kom fra.

I tilknytning til den maskinskrevne beretning har Svend Højte, ud fra sit arbejde med at optegne Tåsinges slægter, knyttet nogle oplysninger til en del af personnavnene. Interesserede vil kunne studere disse i arkivet, og vi skal gerne være behjælpelige med at udrede, hvem nogle af de nævnte personer kan være.

Søren Lolk fortæller bl. a. om Per Nielsens Anders, som han opsøgte i Ludington, Michigan. Hans forældre boede i huset nuværende Vornæsvej 59. Hans moder blev kaldt Karen (Højtens) og var søster til Gertrud (Højtens), som Søren Lolk senere på rejsen besøgte i Portland, Oregon på U.S.A.'s

vestkyst. De var født i et af husene bag Vornæs Skov (Vornæs Skovvej 22).

Havde Søren Lolk skullet foretage sin rejse blot 3 år senere, ville han have fundet Anders i Portland, hvortil han da rejste og senere blev en anerkendt snedker og musiker. Disse oplysninger er kommet til arkivet via Eric Mickelsen, der drevet af interessen for at kende sine danske rødder, nu i sommer har besøgt os for 5. år i træk. Han er et af Gertrud (Højtens) oldebørn. Af ældre i familien er han blevet fortalt, at Søren Lolk havde været der på besøg. For et par år siden sendte Eric Michelsens far 3 bøger til arkivet, hvori der

fortælles om de danske udvandreres liv i staten Oregon, og deriblandt nævnes også Per Nielsens Anders.

Sammen med mange familieoplysninger, kopier af fotos og avisudklip med nekrologer m.m. giver det os nulevende et billede af nogle af dem, der forlod Tåsinge og rejste til det store ukendte land i vest. Men de glemte aldrig deres hjemstavn og minder, og fotografier blev bevaret gennem de efterfølgende slægtled.

Derfor opfattes afstanden tilbage til år 1903 ikke som 100 lange år – god fornøjelse med Søren Lolks rejse!

Søren Lolks Amerika-rejse 1903

Beretninger i breve til hjemmet på »Vejlegaarden« - del 1

Liverpool d. 19. Mai 1903.

Kære fader og alle derhjemme!

Vi nåede i aftes Parkeston, den nærmeste by på Englands kyst fra Esbjerg. Om natten kørte vi over England til den modsatte side mod Amerika, Liverpool. Her til ankom vi i morges kl. ca. 7 og går her fra i morgen kl. ca. 8 med en stor oceandamper. Her i Liverpool har vi det storartet, men førend jeg fortæller om livet her, skal jeg fortælle lidt om rejsen til England.

Rejsen til Esbjerg gik muntert, jeg blæste undervejs på toget alle de melodier, jeg kan; da vi kørte over Jylland: »Jylland mellem tvende have som en runestav er lagt«. Der var 40 svenskere med på toget, så jeg blæste også de svenske sange, jeg kunde. Svenskerne viftede ud af kupevinduerne og råbte, at det var »triveligt«.

»Nu siger vi farvel til Fyn, til Jylland, til gamle Danmark«, sagde nogen af mine rejse-

kammerater efter hånden, som vi kom frem og vilde nok være ved, at der var noget rørende ved således at sige for bestandig farvel.

I Esbjerg ventede vi et par timer, så jeg fik tid til at tage en plade af alle fiskekutterne i Esbjerg havn. Der lå 118 sådanne små to-mastere med petroleumsmotorer pakket tæt sammen, så de vandrer fra den ene til den anden og helst skal gå ud på en gang. Du har vel nok set dem.

Vi kom så ombord på »det forenedes« damper »N. F. Fjord«, og jeg gik ombord, og det var en god landmand, vi skulde bo hos et døgn, som det varer at sejle til Parkeston i England.

Det gik så lystigt at begynde med. Jeg blæste horn, og de ombordværende sang med; det varede ikke længe, inden svenskerne samlede sig sammen og sang så dejlige flerstemmige sange, at jeg snart stak hornet ind. Således gik det langt ud på natten; men vi kom længere ud, og søen gik højere. Vi begyndte at se os om efter natkvarter og noget

»mat«, som svenskerne siger. Mat fik vi også. Store bakker rugbrød blev båret ned i skibets underjordiske huler, stillet på et bord af simpel slags. Der var intet lys ved bordet, men kun et længere borte under loftet, så at de omkringstående bestandig stod i skygge. Vi fandt dog lidt margarine, ost og pølse, som vi kunde lægge på af efter behag. Til alle sider omkring dette bord stod to lag høje køjer klods op af hinanden, de er lavet af jærnrør, en madrasse og et sjal. Til de ugifte mandfolk var der sådanne to underjordiske huler. I den underste var der en styg lugt, som blev forfærdelig, efter hånden som de begyndte at kaste op. Takket være mine flere par bukser, mine flere skjorter kunde jeg »hytte« mig (Tåsinge udtryk: at kunne holde varmen) at sove i læ på dækket til kl. 3 om natten, da kravlede jeg også ned i den mest overjordiske af hulerne og trak noget af et sejl over mig. Kaffen, vi skulde have, er ikke god, men jeg tror, at selv i England forstår de ikke at lave kaffe efter en dansk gane.

Vi får her på liniens hotel rigtig godt med kost og vældige skåle af kaffe, men vi kalder det nu vaskopvand. Op på dagen blev jeg helt søsyg og lå på ryggen på dækket, til vi igen kunde se land, England.

Af mit selskab var kun jeg og Morten Bylou rigtig søsyge. Clausen fra Vårø er en hel svend til at falde i slag med det hele, han er en ren natur mand, han kunde sætte den ene mellemmad ned efter den anden på skibet og sove midt i alle de menneskelige vulkanudbrud i lugaret. Den lille bredskuldrede Clausen skal nok falde i slag, hvor han kommer hen.

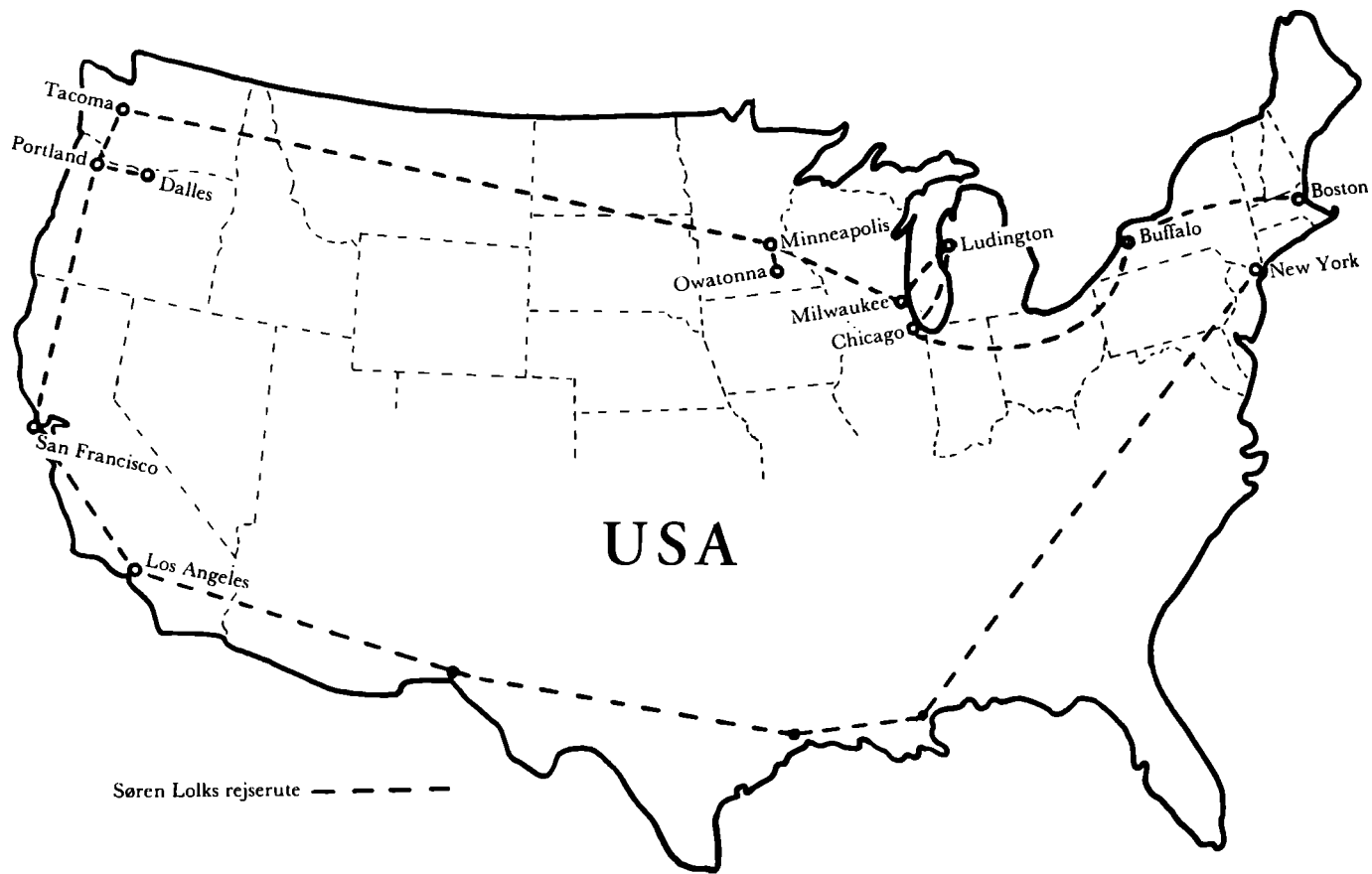
Svenskerne sang ikke, og jeg blæste ikke den dag. I hver en lun krog og midt på dækket lå masser af søsyge folk og krøb sammen. Højte klarer sig også brilliant med søen. Han og jeg kan omtrent lige meget engelsk og skal begge kun til Chicago. Miss Thomsen fodrede vi søsyge med syltede pærer, men vi kunde ikke have dem i os. Hun fejler intet.

Jeg er ked af, at vi skulde køre tværs over England om natten. Toget gik kl. ca. 11 fra Parkeston, men var så meget forsinket, at vi først nåede Liverpool op ad formiddagen. Det engelske landskab, jeg således så fra kl. 4 1/2 af, var interessant. Over alt var næsten græs med græssende broget kvæg, skidtgrå får og heste, som gå ude hele natten. Der var skovrigt og masser af hegn og fritstående træer. Hegnene får lov at vokse sig til store træer. Markerne var næsten ikke større end kalvehaven. Jeg så ingen landsbyer og kun få huse, så jeg tænker, det har mest været store gårdes jorder, vi har set. De små huse, vi så, var af røde sten og mest med to etager, det kan jo være, de har fårestald underneden. Landskabet var blødt bakket med mange små åer, der var tåge over. Jeg synes, det var smukt, thi det landskab, vi så, lever mere sit eget liv end det danske.

I Liverpool kom den ene store overdækkede vogn, charabancer forspændt med to eller tre heste, jagende efter den anden og tog 20-30 stykker af os hen til Cunard-liniens hotel. Det var som at komme fra svinestien til et ordentlig hus, her var store bekvemmelige vaskerum og wc-er. Her var store fællesværelser, men med rene senge med lagner og tæpper til hver. Klipfisken, vi fik, var god, kun kaffen duer ikke.

Middagen fik jeg ikke, thi jeg var gået på nogle store museer her. Der traf jeg to ældre englændere, som viste mig omkring. Sproget gik det udmærket med, vi kunde godt forstå hinanden. Jeg tænker ikke, at sproget vil volde mig videre vanskeligheder. Jeg så et stort etnografisk museum (blandt andet Byrons støvler og barnetøj). Jeg så en stor musikhal, St. Georgshal. Mest interesserede mig malerisamlingen, som dog ikke måler sig med vor, men jeg fik der igennem lidt kendskab til engelsk kunst. De har glas for det hele. Jeg sender et kort af et af de malerier, jeg syntes om.

Vi har haft det rigtig godt her i Liverpool. Som Højte siger: »Som hjemme i vor moders sofa«. Vi har sovet rigtig godt i nat, og til mor-



gen skal vi ombord på den store damper til Amerika, »Saxonia«. I aftes svang vi emigranter os lystig i flisegården efter en harmonika. Her er piger, jenter og flikaer.

Kærlig hilsen til eder derhjemme.

Vi er godt et par tusinde mennesker her, som skal med.

Møn jeg fik skrevet som udgift de 20 kr., som jeg betalte Skårup for roefrø.

Ulykkesforsikringen!

Søren.

Min adresse skal jeg sende, når jeg kommer til Amerika.

*Atlantehavet nær New Foundland
d. 27. 5. 1903.*

Kære Fader og Broder!

Vi nærmer os nu stærkt Boston, at jeg allerede vil begynde at skrive i dag. Jeg tænker, vi når land i morgen formiddag. I morgen er det Thorsdag, rejsen over Atlanterhavet har altså varet ca. 9 dage. Jeg tænkte, jeg skulde have lært det halve engelske sprog på rejsen, men det slog ikke til, thi det er kun først de 3-4 sidste dage, at jeg har befundet mig så vel, at jeg har haft læselyst. Ingen af os har været sådan syge på Atlanterhavet, at vi har kastet op, men smagen i munden har været noget vammel. Kun et mindre antal af de øvrige rejsende har kun heller denne gang været søsyge.

Frk. Thomsen er den eneste af os, der har været rigtig i sit es, dog i dag havde hun for første gang et tilfælde og faldt om på dækket, men straks efter tog hun en plade af en svensk flika, som mine kammerater synes, jeg holder mig lidt rigelig til. Frk. Thomsen har vist nok øje for min fætter Kristian, som har større greb på at omgås (underholde) damer, end jeg har set ham an for.

Der er en anden frøken fra Mors, som også lider ham. Kristian lider hende bedre, hun er

også en dejlig en med hede øjne. Alt sådant noget bliver der selvfølgelig intet af, det er blot tidsfordriv, lig det at ryge tobak. Disse 2200 ombordværende skal jo have tiden til at gå. For dem, der driver det til kæresteri, er der en snild måde at få sig et lysthus, de trækker et tæppe over sig og agerer enten sovende eller søsyge.

Mand og mand imellem tiltaler vi hinanden med du. Her ombord kunde være behageligt, når blot vi havde den fornødne dannelses. Vi har hver en trækøje med madras, en hovedpude og et godt tykt tæppe, som jeg ikke har mærket noget utøj i. 3die klasses køjerne ligger et par etager nede i skibet. Der, hvor alle de ugifte mænd ligger, er egentlig et eneste stort rum, men det er dog adskilt ved brædderum, således at hver 16 køjer er rum for sig, 8 køjer under og 8 over. Der kommer lys fra de mange små køjer og fra små elektriske lamper, som brænder altid. Jeg gruede for, hvis det skulde have bleven så dårligt vejer, at vi alle var bleven jaget fra dækket der ned. Det skete dog ikke, endskønt det blæste godt de første dage og var en storm i Søndags. Pigerne har bedre sove- lejligheder end os, og de gifte har det endnu bedre. Især har de den fordel at bebo midten af skibet, som næsten altid går støt. I hvert fald når det er modvind, som vi stadig har haft.

En af fordelene ved 2. og 1. klasse er jo, at de har midterskibet og det øverste af det. At de har det luftigt og rummeligt, ikke som vi andre har en fornemmelse af at leve i en bikube. Eller værre end en bikube, thi bierne arbejder jo til fælles bedste, selv om det går udover andre. Der spises på mange forskellige steder på skibet, men der må dog altid spises i mindst to sæt. Trængselen er da stor, den er ikke større blandt grisene i hjørnehuset, I ved. Mindst en time før maden fåes, er alle borde besat.

Om morgenen får vi f. eks. kaffe med store stabler godt hvedebrød (så altid havregrød med en smule mælk), som vi selv kan smøre så



Atlanterhavet.

meget på, vi vil. Så får hver et tallerken med kød eller fisk, som er rigtig godt.

Kl. 12 er det middag. Da får vi igen i de store spølkummer en tynd ret suppe eller ærter, altid en god portion kød og kartofler eller fisk og hvert et lille tallerken dessert risbudding med lidt æble i eller så, eller appelsiner.

Til aften får vi the i spølkummer, en kød- eller fiskeret samt de store stabler franskbrød. Foruden smør til brødet er der også rød marmelade eller appelsinmarmelade, den slags er dog straks reven bort af de nærmest siddende. I det hele taget når vi ikke var flere end at forretningen kunde overses af de talrige stuvarter (opvartere i hvide korte trøjer), og vi så ikke havde så megen lighed med svinene derhjemme, så kunde enhver født på landet ikke forlange mere eller ønske at rejse på andet end 3. klasse. Men vi teer os, som var vi en klasse helt uden for menneskeheden. Et stykke med smedekonens salte pølse er derfor en herreret.

Atlanterhavet d. 28. 5. 1903.

Den svenske flika fortæller mig, at det ikke er stort bedre inde hos dem. Hos de gifte med børnene er kost og alting bedre, thi de er ikke så mange i deres afdeling.

Jeg tænker ikke her er mere end en 30 danske, langt den største part er svenske og norske (som ikke er kostforagtere).

Ved Quenstown (Irland) kom der 300 irlændere ombord. De ligner vi andre, i det hele taget ligner vi jo snart alle hinanden, snørestøvler, flade kasketter, billige overfrakker med rynkede fløjlskraver. Mere morsomt var det for en fotograf, når vi ikke var så ens.

Her er nogle få jøder, som er noget for sig, skønt de har af jakke klæder som vi andre. De spiser ikke kosten ombord, de sætter let et hvedebrød til livs blot ved at krydre det med et stykke løg.

Også finder jeg menneskene ens at tale med, så lidt interessante, men størsteparten har jo heller ingen steder været før, ingen ting set og ingen videre ting tænkt. Heller ikke dem, der kommer ud iblandt os fra 2. klasse, interesserer mig. Dog jeg kender jo kun et mindre tal.

Her er 4 finske karle, som er rømt fra russisk tjeneste, de har roet i åben båd over den finske bugt.

Morsomt er det at se på alle børnene, af hvilke her ikke er så få, de har forlængst glemt, at vi er på søen og fortsætter legen på det aller kraftigste. Med det fine vejr, det har været de sidste dage, går der også halve dage, at vi ældre også forglemmer, at vi er på søen. I går var havet så stille, at det næsten kunde kaldes havblik, og gamle amerikanere, som har rejst over flere gange, sagde, at de aldrig havde set Atlanterhavet så roligt før. Dejlig var det, solen sank ned i havet om aftenen.

Her er summen af forskellige sprog, uforståeligt for os, som højroestet tale ved et kyndelmissegilde, dog er der to-tre engelske ord, som alle kan sige, og som selv de største af pattebørnene råber af fuld hals. Når de engelske stuvarter ikke kan komme til for os, råber de og skyder efter på os: »Get on the dæk; go on!« (Gå op på dækket! Gå an!) Alle råber nu disse ord i munden på hinanden. Opstår der lidt misundelse over et kødben, så formilder det straks, når vedkommende slughals råber: »Op på dæk!«. I går blev vore kopper efterset, ved sådan en lejlighed skal vi passere gennem en lang, smal gang. Mange holder ikke af den slags ulejligheder, hvor luften hurtigt bliver kvalm; men al den råben »op on the dæk« satte humør i det hele.

Her er rygeværelse ombord med mange borde, hvor der spilles meget kort. Her sælges også en masse øl, skønt det er meget dyrt, over 46 øre for en bajer. Anden spiritus sælges ikke.

I familiernes spisestue står et klaver, hvor jeg spiller lidt engang imellem. Der er nogen stykker iblandt os, der kan spille klaver, men ikke mange. Ellers fører folk med sig alle mulige instrumenter.

Dansen går flittigt på dækket efter harmonikamusik. Særlig morsomt er det at høre og se på en sjællænder, der danser med i det, han spiller. Der til er der en anden sjællænder, en typisk sjællandsk bondekarl (lille spidsnæset

fregnet med stiv hat). Se ham og en københavnerinde buledanse er morsomt.

Her er ombord en falleret cyklehandler fra Svendborg. En flot fyr er han (især på 3. klasse) en storartet sangstemme har han, og hans lige til at omgås damer har jeg endnu ikke set. Skønt kritiske damer ser jo straks, hvad han indeholder.

De sidste dage er gået hurtigt for mig. Jeg har truffet en flika fra Helsingborg kanten, som jeg ville ønske, at Thosinge ejede mange af, i det mindste en, så skulle det første, jeg ville gøre, når jeg kom hjem, være at bejle til hende. Nu er der ingen sådan, og om to dage ser jeg formodentlig aldrig denne vakre, kloge flika mer. Kun en pige i København har jeg en gang truffet lige så flygtigt som denne flika, med hvem jeg kunne tale så let og længe og følt et nært slægtskab i tankegang. Jeg tænker, at kun den vakre flikaen og jeg er de eneste højskoleelever, hun fra Hvoland højskole i Sverige. Hun hedder frk. Nordfeld, hun er så stolt over sit navn, thi hendes fader var sådan en snyg mann, der blev ottisyv år, som har været afbildet i »Hver 8. dag«. Hendes bedstefader var trægårdsmester på en herregård og hed Nielson, den svenske konge syntes så godt om gartner Nielson, at han gav ham navnet Nordfeld. Det er så ryseligt triveligt et navn.

Dog jeg får skynde mig at slutte af, ellers vejer brevet for meget.

Når vi står og ser ned af skibssiden, er det omtrent som at se ned fra husrygningen, og det skal være over 100 favne langt. To sådanne ville let gøre bro mellem Vindeby og Svendborg.

Torsdag eftermiddag kom vi i havn i Boston. Havde det ikke været så diset, havde vi bedre kunnet se det smukke indløb. I indløbet ligger en mængde små bitte holme, nogen med kanoner på.

Jeg har ikke frosset en eneste dag på rejsen, men sikken en varme, der slog os i møde, så snart vi kom til Boston. Vi nåede dog først at komme af skibet næste middag. Ved landstig-

Boston d. 1. Juni 1903.

ningen måtte vi gennemgå et grundigt forhør og have pengene efterset. Sådant ind og udlosning af os selv, er sande trængselsdage, ikke fordi at vi ikke kommer, hvor vi skal, thi det er lige så sikkert, som om vi var en flok kvæg, der skulde forsendes, men det er trængselsdage, fordi det vare så længe at få os ekspederet i det, vi går op i tusindvis.

Alene af, hvad jeg nåede at få at se af Boston livet i aftes, troer jeg, at rejsens omkostninger og besværligheder nok vil blive betalt.

Her i Boston skulde jeg have haft Jens Skovfoged, men ikke på Atlanterhavet. Her er varmt, kaffe og tvebakker.

Atlanterhavet (Boston)

Jeg tænker, vi bliver her i Boston et par dage. Det er i dag fredag over hele dagen til minde om de faldne krigere. Det kaldes »decorationsdagen«, folk drager ud til gravene og decorerer dem med grønt.

Vi er tørnet ind på et svensk missions hotel, hvor der er billigt, men der er den uheldige side for turister, at vi skal i seng præcis kl. 9. Jeg tænker vi flytter et andet sted hen af den grund.

Næste gang skal jeg skrive om Boston.

Så vil jeg gerne høre fra eder, hvordan det går med kæresteriet, bedrift og maskiner med skibets itakling og hvis I har hørt noget fra sogerens o.s.v.

NB. Kornet står vel godt.

Min adresse er: Søren Lolk Sørensen
Højskolehjemmet 3925
Michigan Aw.
Chicago Ill.
North America.

I skal ikke vente ret længe med at skrive.

Kan Margrethe ikke skaffe mig Kristine Svegårds adresse hos Lars Svendsens ved Lundby Mølle.

Kærlig hilsen til alle på Vejlegård.
Søren. 30. 5. 1903.

Vi blev alligevel på missionshotellet i alle tre dage, thi når vi har trasket om i byen den hele dag, er vi trætte nok til at gå i seng kl. 9. Det er ellers et underligt fængsel at være på, her bor for uden os, emigranter som er i forvaring, fordi de ikke har deres sager i orden, derfor må vi lukkes ud og ind af værtinden (svensk). De to af dagene, vi har været her, har været helligdage. Om lørdagen var det jo helligdag i anledning af de amerikanske krige. Jeg fik ikke så meget at se af stadsen, som jeg ville, thi vi bliver noget ufri ved at rejse 5-6 i flok. Jeg er glad ved, at jeg snart skal rejse ene, thi der spares både tid og penge derved. Dog ved ordning af billetter er det godt at have tolk med, der er sproget mægtig (Kristian og en norsk amerikaner). For gamle amerikanere er det også en ubehagelighed at have sådan en hale efter sig af ikke befarne folk. Kristian er dog meget hjælpsom. Således har han haft en hel del renderi med før omtalte Miss Christensen. Hun er fremdeles ikke kommet af skibet; thi kæresten, hun skulde rejse over til, var ikke ved hendes ankomst, og da Kristian næste dag fik ham ledt op, viste det sig, at han var et fortrukket subjekt. En dansk præst, som tager sig meget af emigranter, tager sig af hende. Kristian mener dog, at hun skal nok få lov at komme i land (hun er af anden klasses passagerer).

Her er en mængde negre og halvnegre i Boston. Decorationsdagen hørte jeg flere halvnegerofficerer holde tale på en stor plads foran rigsdagsbygningen. De priste vel slaveriets ophør, jeg forstod dem ikke.

Jeg så forskellige museer, som dog ikke kan måle sig med, hvad vi har i København. Der er et vældigt Bibliotek, som er frit for fattige og rige, hvor litteratur haves fra alle lande, og hvor alverdens blade findes (4 københavnske blade).

Der er dejlige parker i Boston, men det jeg synes var det morsomste, var gadelivet. I de

store fine gader er en sand trængsel. I de italienske kvarterer ser vi konerne på trappen. Børnene tumler ganske forskrækkeligt på gaden. Vi må selv se at undgå at få deres bolde, de spiller med, i nakken. Missionærer præker på gaden, synger og spiller lig Frelsens Hær hjemme; der handles og skriges. Mændene står i store partier på gaden rygende og snakkende.

På hvert hjørne af gaden er der ølforretninger og billardsaloner. Man kan også i ølforretningerne få forskelligt at spise enten stående langs den lange disk, eller hvis der ikke er så overfyldt siddende på den række runde kontorstole, der står langs med disken. Den amerikanske nationaldrik hedder iskrem. Den består af en stor sød flødeklump, der kommer i et stort glas, derpå kommes is-sodavand og citron eller jordbærsaft, eller hvad man forlanger. Man spiser drikken med nogen meget langskaftede skeer, og det sidste tynde suger man til sig igennem lange pennefjeder. Det er usundt at drikke iskrem på anden måde, da det er en meget kold drik. Jeg har aldrig fået noget, der smager så godt, synes jeg, men det koster også en 37 øre i danske penge, men her regnes det jo kun for en 10 øre.

Amerika er et dejligt land at rejse i, når bare de danske penge havde samme værdi som amerikanske, 18 øre i danske penge regnes her for en 5 øre. Det er svært at huske, når vi har givet en sådan 5 øre ud, er 18 danske gået. 5 centen er næsten den mindste skilling, noget kan fås for. Kost og logi kan fås for 2,25 øre.

Nu vil jeg ikke skrive mere om Boston, thi livet der ligner noget det her i Chicago.

Det varer os en 36 timer at køre til Chicago. De amerikanske jernbanevogne er store, har magelige stole med bløde hynder. Der er dejligt drikkevand i hver vogn samt closetter. Vi måtte skifte tog nogen gange, men det er ingen sag at rejse rigtig alligevel; thi enhver rejsende bliver stukken en billet i hatten, så konduktøren bestandig kan se, om enhver rejser den rette vej. Ved hver skifte-

plads er der et helt personale, som råber og peger den vej, vi skal igennem labyrinterne.

Det var en dejlig køretur til Chicago. At der køres så meget hurtigere end hjemme, mærker vi ikke stort til. Vejen, vi kom til Chicago, er noget mere nordlig end de fleste rejser. Jeg syntes, landet var næsten ikke opdyrket græsbund, der er kommet op af sig selv. Skov og træer var der masser af, men det var mest kratkov og unge træer, måske er de gamle hugget.

De få dyrkede marker, der fandtes hist og her ved de enkelte træhuse, så kummerlige ud. Det trænger vist til at blive drænet; thi det var to-kaststykker, jeg så. Når vi kører i susende fart 1 1/2 dag og ser landet ikke er dyrket, forstår vi, hvor et menneske, som er født i Amerika, må føle sig stolt af sit store fædreland, som siger: kom og dyrk mig! Et stort fladt skovrigt, græsrigt, vandrigt, noget stenet, magert og ubeboet land var det indtryk, jeg fik.

Vi kørte fra Boston om eftermiddagen, og næste morgen var vi i en by, der hedder Buffalo, nær ved Niagara vandfald. Jeg var bange, for at jeg ikke skulde få Niagara at se; thi mine kammerater brød sig ikke om at gøre noget for det, men heldigvis *måtte* vi stoppe i Buffalo en halv dag, så der blev god tid til at køre de 6 danske mil ud til de vældige vandfald. Jeg tog 3 plader af det, som blev temmelig gode. Der vælder 3 1/2 million tønder vand 80 alen ned i hvert minut.

Næste formiddag kl. 7. ankom vi til Chicago. Der tog vi afsked med Kristian Sørensen og Hans Clausen (Morten Bylou samt frk. Thomsen var allerede taget fra os i Boston). På Chicago station var Valborg Højte og tog imod Hans Højte og mig. »Jernstøberen« ligner godt nok sig selv, hun er en høj staselig amerikansk dame. Hun skaffede os og vort tøj hen til doktor Carl Nielsen fra Troense (vist lidt af deres familie). Der blev vi modtaget på det allerbedste af doktoren og hans indfødte amerikanske kone.



Fra Niagara vandfaldene.



Fra Niagara vandfaldene.

Hos dr. Nielsen fik vi frokost og middagsmad, og han hjalp at få logi, ikke på Højskolehjemmet, som var optaget, men på et lignende sted, som hedder »Dansk ungdoms hjem«. Dr. Nielsen er en mand i 50'erne, han har arbejdet sig op og studeret sig frem herovre, efter at det nok var gået dårligt med forretningen hjemme. Han er ikke rig, men han har et dejligt hjem med to dejlige små børn. Det er et held at træffe sådanne dannede og oplyste folk, som kan sætte os lidt ind i amerikanske forhold og sige os, hvad vi bør se, når vi kommer til verdens mægtigste by, hvor en gade kan være ca. 8 danske mil lang.

Her har jeg set verdens største slagterier og fineste heste-forretninger. Pladsen hedder på dansk Stokgården eller Kvægtorvet. På et af de fire slagterier, jeg var inde at se, »Svifts«, fortalte vejviseren, at de slagter 1000 svin færdig i en time, 9000 svin bliver der slagtet hver dag samt 3000 kreaturer på dette ene slagteri; som endda ikke er det største af de fire. Der skal også kød til, thi amerikanerne er stærke kødædere. De skulde have noget mere ske-mad, siger dr. Nielsen.

Der i »Stokgården« er vældige hestehaller, hvor en enkelt mand har en 150 fine køreheste, der bliver plejet, som var det kongelige stalde.

Så er her de vældige ekviperingsforretninger, hvor alt kan fås mellem himmel og jord, hvor flere tusinde er travlt beskæftiget med at betjene folk. I en sådan kæmpe-forretning har »Jernstøberen« arbejdet. Nu er hun pige i et millionær hjem.

Så er her mange store dejlige parker og de brede åbne gader med træer i. Her på det strøg, hvor jeg bor, lever de rige millionærer i tunge kostbare stenvillaer.

Byen er ikke slem at finde vej i, thi gaderne har kun to retninger: nord og syd, øst og vest. Dem, der løber nord og syd, har navne, dem, der løber øst og vest har nummer.

Her er en mængde sorte og halvsorte mennesker, jeg ved ikke, om det passer, men der

siges $\frac{1}{3}$ sorte. De lapser sig med tøj efter alle kunstens regler. De indtager for det meste kun underordnede stillinger. Dr. Nielsen siger, at de indfødte amerikanerinder ikke er mange sild værd. De forlanger alt, men vil intet, dårligt nok dur de til at føde børn. Jeg var også ved at se mig gnaven på damerne i Boston, så slagryggede af korsetter de var, sådan en mængde overflødig og dyrt tøj, de gik og posede i. Deres hår var sat brusende op under vældige hatte så store som de største grydelåg hjemme pyntet med fjer og falske glaskirsebær. Jeg tænkte, jeg skal dog have skrevet hjem, at vore tre piger er 10 gange så klædelige end disse pyntedukker.

De amerikanske mænd synes jeg lidt bedre om, der er bare det i vejen, at de alle er så kedelig ens: alle i hat, alle mageransigtede, alle kun med overskæg, alle med sribet skjorte og hvid flip. Men har vi heller nogen hjemvendt amerikaner på Thorseng, med undtagelse af N. Skræder, uden at de har det fortørrede ansigt med overskægget?

Damerne her i Chicago er dog knap så slagryggede som dem, jeg så i Boston.

Som jeg har skildret de amerikanske herrer, ser jeg også selv ud nu, thi når man skal rejse, er det altid bedre, at ingen kan se, hvor grønne vi er i det store land. Havde Jens Skovfoged kommen med, var han altså kommen af med skægget.

Amerikanerne har dog mangan god skik, som er værd at efterligne. I Byerne er der badeværelser og vand-lokummer i alle husene og alt, hvad der hedder offentlige huse af den slags er ikke sådanne svinehuller som i Danmark. Jeg tror, amerikanerne er meget mere sædelige end danske, næsten pjankede, deres billedhuggerarbejder er altid overdækket med figenblade. Pastor Schok vilde ikke have noget at gøre her, i boghandlervinduerne ses intet. Amerikanerne tænder ikke piben, førend de kommer ud af restaurationen, hvor de har spist. Der kendes ingen som helst sted til drikkepenge. Amerikanerne kan gå på visit,



Ildebrand i Chicago.



Cement-gadearbejde i Chicago.

uden at de skal opvartes det mindste. De generer sig ikke ved skjorteærmer eller ved shagpiben, kun få har råd til at ryge cigarer, da en ordentlig cigar er meget dyr. Der ryges ikke så meget her som i Danmark.

Her på »Dansk ungdoms hjem« har jeg det rigtig godt. Her var ikke plads til flere, men jeg fik alligevel lov til at ligge på sofaen i deres fine stue. Jeg kan gå i køkkenet og lave fotografier så frit, som om jeg var hjemme. Pigen kan ikke et dansk ord, men det går udmærket alligevel.

Disse to højskolehjem svarer meget mere til navnet end dem, der findes i Danmark. Når vi bor på et af dem, tænker vi slet ikke på, at vi er i et fremmed land. Højskolehjemmet er det fineste. Om søndagen optræder alle damer mest i silkekjoler. Deres stilling er tjenestepiger eller sypiger. Her er knapt på tjenestepiger, thi de indfødte amerikanere vil ikke den slags arbejde, lønnen er derfor fra 20 til 30 kr. ugentlig med fridag hver Torsdag efter middag og noget af Søndagen.

Nu har jeg snart været i Chicago en uge, jeg vil nu ikke være her længere. En god ven af mig fra Danmark, Jens Hvas, skaffer mig ud på en farm en 14 dages tid, hvor der ikke tales andet end engelsk, da de er indfødte. Jeg får ikke andet end kosten, når jeg kun vil blive der så kort. I aftes var jeg sammen med omtalte Hvas ude at besøge en dansker, der har drevet det til en meget god plads som første bogholder i en meget stor forretning, han har 5000 om året og kom herover som almindelig arbejder. J. Hvas arbejder med cement og har 10 á 12 kr. daglig for 8 timers arbejde. 8 timers dagen er indført her, men 8 timer kan også være nok for eks. i de store væmmelige slagterier, hvor blod og indvolde strømmer om dem.

Det skal blive godt at få fat at arbejde, thi så længe man ikke har smidt trøjen, har man ikke fornemmelsen af rigtig at være kommen til Amerika.

I kan vel undvære mig til oktober, thi ellers

kan jeg ikke se, at jeg kan nå noget. Min adresse er den samme som sidst.

Kærlig hilsen
fra Søren

J. Hvas har bestandig min adresse i Amerika, så han sender mig brevene.

d. 9. 6. 1903.

Kære fader og broder!

Ca. den 9-10 juni tog jeg med jernbane ca. 10-15 danske mil vest for Chicago ud til en amerikansk farm til indfødte amerikanere. Landet så mere frodigt ud, meget dyrket. Jeg stod af ved en station, der hedder Hinchley. Her modtoges jeg af farmeren mr. Haich, som min ven havde anbefalet mig til.

Mr. Haich så ud til at være en rigtig kraftkarl. En stor lysladede mand i 30-40 års alderen. Han lod venlig, hvad vi ikke kunde sige med ord, sagde vi med smil og gebærder. Skønt han var kørt en Svendborg-rejse efter mig, så han ud, som han lige var gået fra mark og stald. Vognen lignede manden med hensyn til properhed. Ellers var det en amerikansk ponnivogn; men de er ikke nær så praktiske som de danske. Det er meget lækre vogne, 4 hjulede med en smule æske til kasse, somme til to mand andre til 4 mand, men en 4 mands kan ikke rumme mer end en magelig bondemand i Danmark, mange af dem har himmel over sig for solen.

Mr. Haich viste mig undervejs, at de på denne flade stenløse egn med det sorte muld ikke dyrkede andet end græs, mais og havre. Maisen bliver plejet med radrenser både på langs og tværs (det er deres roemark). Husene vi kom forbi, altså gårde, thi huse med lidt jord findes her ikke, var for stuehusets ved-

kommende 2-etagede træbygninger i lidt villa-stil, rød eller grå malede med vinduer uden de mange sprosser. Omkring stuehuset ligger stalden og mange andre små træskure. Der var alle vegne haver med gamle frugttræer og store skyggefulde træer. Om stuehuset, popler, kastanier, birke, akacier o.s.v. Rundt om i markerne og ved gårdene står mægtige levninger af sejpiletræer, som engang har været hele hegn, nu er hegnet lavere, så at kornet kan tørres, og alligevel er der noget til at skygge og læ for kreaturerne. I stedet for at rydde hegnet, har man mange steder bare lagt ild omkring træerne og fået hegnet til at gå ud på den måde.

Vi kom hjem, og jeg forsøgte mig straks i kunsten at tage det udviklede seletøj af hestene. Jeg blev budt velkommen af husets kone og hilste på husets to børn, en dreng på 11 og en pige på 12 år. Jeg var forberedt på at træffe en lærerinde i huset, hun var der også og prima som de fleste lærerinder. Vi kom ind i køkkenet, som gerne er i en mindre tilbygning til stuehuset. Der så tiltalende ud, og for første gang skuede jeg det berømte amerikanske spisebord, et temmelig stort ovalt bord med hvid dug over, dækket med alle mulige slags dæketøj, som ved en god aftensmad på Tåsinge. Der var mange gode ting i fadene, og som jeg senere har lært at kende nøjere. For det meste er der kød eller æg på bordet, men altid er der flere slags grøntsager. Salat, skårne varmede kartofler, radiser, en lille skål til mands af jordbær. Saft eller svedskejævning, som bruges som smør, på samme måde bruges sirup.

En stor kop kaffe og et glas vand er det første, man bliver rakt ved bordet, så noget af de ovennævnte grøntsager af hvilke der dog kun findes f. eks. 3 dele af gangen. Brødet er franskbrød tommetykt, af hvilket man ikke spiser nær så meget, som vi skulde tro. Der er altid et eller andet slags kage til dessert. jeg må sande, hvad dr. Nielsen, Chicago, sagde: »Her i Amerika trænger vi til ske-mad!« Jeg har i de dage, jeg har været her ikke haft anden ske i min hånd end min kaffeske.

Farmerne skummer selv deres mælk og sender kun fløden til mejeriet, jeg har sagt til dem, at jeg ikke forstår, at de ikke bruger spor af anden mælk i huset end den, de kommer i deres kaffe (omtrent). Her spises kun 3 gange daglig kl. 7 1/2 morgen, kl. 12 middag og kl. 7 aften. Da jeg gerne vil hævde vort lille land med arbejde, er jeg somme tider både træt og sulten, skønt jeg står en time senere op end manden, det vil sige, jeg står op, så snart jeg vågner. Jeg har det ikke så strængt, da jeg kun skal tjene føden, fordi jeg kun kan være her så kort.

Manden er en kraftkarl og en arbejder, men det kan også nok gøres behov her, han driver ene en gård på 110-120 danske tdr. land. Til hjælp har han sin 11-12 årige søn, en kålstok af en dreng med lange lyse krøller, men en sand bi til at arbejde. Når jeg ser ham, tænker jeg på Lars Kimer, begge er de små og kun lutter sinner. Måske har han magerheden efter sin moder, som ligner et vandrende skelet. Hun har til sin hjælp datteren på 12 år. Disse børn har tidligt lært at arbejde, deres leg er nu arbejde.

Haich og søn malker køerne og skummer mælken. For tiden malker kun syv, de 4 pattes af kalve, men somme tider har han 20, der malker. Det må være trælsomt at gå og rode på den måde. Den aften, jeg kom var der 4 karle her, men næste dag rejste de, det var folk, som rejste med en høpresningsmaskine. Mr. Haich kører hver dag og renser maismarkerne. Jeg har gjort mange slags arbejde. Kløvet gammel sejt brænde, rensset den mest beskidte køkkenhave, jeg har set. Jeg har hjulpet til med malkningen, været med at rense brønd og vasket vogn (også de mest beskidte vogne, jeg har set). Farmerne er på de områder lidet propre, og Mr. Haich slet ikke proper. Gamle vognevrag rager frem af græsset, gamle maskindele, seletøj og brædder flyder overalt. Skræpper, bynker og andet ukrudt groer lige ind omkring stuehuset. Med hensyn til uorden er Haich selv også et pragteksplar.

Trøjen, han går i til hverdag, har form efter en spidskjole, fordi alt det forreste af skøderne er slidt og reven bort. For det meste, og når vi er inde, har vi ikke andet på end den mørke skjorte og et par bukser, vi ses altid i selerne, hestene altid i seletøjet.

Jeg har kørt med presset hø til stationen og kørt omkring med fru Haich. Jeg har set dem tærskte mais her. Den render fra huset op af små staksættere og ind i maskinen af sig selv, der bliver det sidste slået af kolberne og kom så ud af en tud og render ned i nogle vogne med høje kasser. Farmerne her omkring møder med hver sin vogn og kører til købmanden med det samme, der bliver vogn og det hele vejet, så kører man op af en skrånning ind i kornmagasinet, sænker det bageste af vognen ved at sænke en lem, hvorpå baghjulene står, tager bagsmækket af, og på et minut har vi læsset et par tusind pund mais af.

Næsten på hver farm står der en klejn mølle af jern, som ikke er til andet end at pumpe alt vandet op, som bruges på farmen. Når man skal vaske vogn, så sættes en slange på pumpen, og på et øjeblik kan en nok så snavset vogn sprøjtes ren. Det lader sig også gøre ved, at en mand står og pumper.

Kørerne bliver jaget ind i stalden, og malket kun morgen og aften. Manden står bare i ladedøren og kommanderer sin hund, så henter den kørerne. Kørerne står bunden mellem to træstolper, der står så nær, at de kan lige have halsen imellem, den ene af stolperne kan lukkes tilbage foroven. Et barn på 6 år kan lukke kørerne ud og ind. Kørerne kan hverken gå frem og tilbage i den slags båse. Kressen Dejn vilde ikke få brug for sine reb på kørernes bagben. Malkestolen er således, at spanden også kan stå på den. Jeg skal senere fortælle noget mere om maskinerne, de har her, og kreaturets fodring.

Folk på denne egn stammer mest fra Tyskland, Karlsruhe-Baden.

Mr. Haichs gamle fader lever borte i byen ligesom den gamle færgemand, han var her i

går, han fortalte, at da hans fader drog til Amerika, var de 90 dage om at sejle over. Det ligger så langt tilbage, at kun en enkelt har været i Tyskland, og er født der.

Folkene her på egnen er meget religiøse. Vi spiser aldrig uden, at der først bliver bedt bordbøn. Kommer der fremmede, bedes de altid, om de vil bede bønnen. Nu for tiden er der ikke, men ellers skal der det meste af året være skik og brug at gå i kirke omtrent hver aften. I søndags var jeg med i deres kirke om formiddagen, om aftenen vilde jeg ikke med, da jeg kun forstår så lidt af, hvad der bliver sagt. Kirketjenesten om formiddagen var, hvad de kalder søndagsskole. Mr. Haich er leder af denne skole. Da vi kom derhen lidt før kl. 10, gik han op til den øverste ende af kirken, slog på den lille klokke, så gik alle ind i kirken og fordelte sig i hold, de ældre mænd et sted, de yngre mænd et sted, ligeså delte kvinderne sig et sted med børnene. Så bad mr. Haich en lang bøn; så ringede han igen, og præsten gik ned til de ældste farmere og begyndte at forklare skriften for dem og spørge dem ud. En gammel farmer gik til de unge karle og forklarede for dem, et par farmerdøtre forklarede for børnene, et par farmerfruer for farmerkonerne. Således var der en sand summen over hele kirken. Derefter slog Mr. Haich igen på klokken, så sang de en salme til orgelspil; så sloges på klokken, og alle drejede sig om i stolen og knælede ned og lagde hovedet mod bænkesædet. Så sloges igen på klokken, de sang igen, og derefter prædikede præsten en lang tid, bad så igen, hvor igen alle drejede sig om og faldt på knæ i stolen, dette gjorde de mindst tre gange, og desuden slog klokken mange gange, når vi skulde rejse os op, så det er ikke bare magelighed at gå til kirke der. De unge karle skiftedes ved at samle penge ind, ringe med kirkeklokken og dele hellige søndagsblade omkring.

Kirken er af træ som alle bygninger, der var ingen altertavle, og ingen anden prydelser end to faner, hvor der på den ene stod: »Altid og



Skolebørn og skole, Haich, Illinois.

alt for Jesus«, og på den anden: »Opad – Opad«, og så var der aftegnet en stige.

Denne kirkeretning er luthersk-evangelisk og har mange ligheder med Indre Mission hjemme. De anser det ikke for passende at spille kort eller danse. Her forleden aften var der en »picnic«, det er en aftenfest, som holdes af skolekredsen, og denne fest var til fordel for et orgel til skolen. Festen blev holdt på en farm ikke så langt borte. Den begyndte kl. 8. Alle kører derhen i deres lette vogne, binder hestene ved sejpgilehækken. Der var hængt en række kulørte lamper op og stillet forskellige borde, der var smykket med blomster, og hvor der solgtes sodavand, kage og det berømte Iskrem (is, fløde med syltede jordbær). Af denne handel skulde indtægten komme. Så var der et hornorkester af farmer-sønner o.s.v. Jeg kunde se, at farmerdøtrene nok kunde bevæge fødderne i takt, men danse er jo ikke passende, så jeg så, at de legede to mand frem for en enke.

Kirken er det sted, hvor de unge stifter parti. På kirkegården rejser de dyre monu-

menter. Om lørdagen gik Mr. Haich, sønnen og mig hen og plejede gravene med klippemaskine og rive, i stedet for at bringe en lille smule orden i tingene ved gården.

På »picnic«'en blev jeg kendt med en farmer Hans Jensen fra Sjælland, som indbød mig til at komme over at besøge sig nogle dage, hvilket jeg gjorde, da jeg havde været hos Mr. Haich i godt 8 dage. Jensen bor kun 1/2 mil derfra, han er gift med en sjællænder og har to børn, som taler sjællandsk. Jensen har ikke mer tyende end en svensk karl, som ikke er synderlig kløgtig og forstod intet, da han fik ham (75 kr. pr. måned. 100 kr. er ellers det almindelige for gode karle). Han har en gård i forpagtning på 120 tdr.Land, hvoraf han svarer i forpagtning 2200-2300 kr., men det er også jord af den allerbedste, sort god jord, hvor der ikke findes en sten. De forpagter kun for et år ad gangen, ca. 10 heste og plage og ca. 20 køer og lige så mange kvier og kalve, flere hundrede høns, ænder og kalkuner er den almindelige besætning på en sådan farm, som regnes for en hel gård. Farmene er

sjældent mindre end det halve. Alle disse kreaturer og maskinerne er farm-forpagterens egne. Da han flyttede her til, flyttede han med ca. 75 læs.

R. Højtes tænder vilde løbe i vand, hvis han så alle disse maskiner, her bruges, f. eks. foregår hele høproduktionen ved maskiner, de slår høet om formiddagen, om eftermiddagen kører de ind med en stor vogn, hvortil der er hægtet et apparat, som river høet op i vognen, så kører de det hjem og taljer et læs af i høladden i 4 forkefulde. De har store møgvogne til 3 heste, som selv læsser sig af og spreder gødningen med det samme. Det bageste af vognen kan sænkes, og så går der ligesom en pigtromle rundt i bagenden på vognen og skiller det ad; de er gode, men meget dyre, vist omtrent så dyre som en selvbinde. Plovene er 4 hestes til at sidde på. Stude-ungkreaturet går ude hele året og sanker sig føde om vinteren af mais stænglerne. Køerne fodres inde med hø og mais om vinteren, men de er altid ude en tur hver dag. Maisen gives mange steder umalet til køerne, og det skal være det bedste, når der skal fedes med den, og det er rigtigt, at svinene ikke får andet end mejeriffald og den slags ufordøjede kogøgødning. Jensen mener, at det betaler sig bedre at male maisen til malkekøerne. Svinene får aldrig malet mais, men det betaler sig kun at give dem af allerbedste sort.

Sørne går med deres pattegrise ca. 3 måneder, og de har ikke andet end gyldsøer, som bliver fedet og solgt, så snart de har haft grise. Hele vor svineindretning hjemme er rigtig amerikansk, blot det, at vi skulde kunne lukke dem mere på græs som her.

Man rider ikke til hingst med hopperne, en mand kører omkring med hingsten, som er af de svære engelske ayershire heste. Manden kører i en lille vogn med en lille bitte hest for, og bagefter kommer vrinskeren, den tager sig mere stor ud ved siden af den lille.

På den måde kan de være så lidt folk om at drive en gård, fordi arbejdet er så delt.

Farmerne hjælpes ad ved tærskningen, (de danner en ring om den slags arbejder), så de skiftes ved at få tærsket først. Kornet bliver stående på marken, til det køres til tærskværket med det samme. Tærskværket er naturligvis et, der kommer og går igen. Maisen bjærges først på frosten.

I går d. 19. Juni var jeg til hestemarked en ca. 4 danske mil fra Jensen i en temmelig stor stationsby. En god hest koster sådan noget som ca. 600 kr. Prangerne er et helt kompagni, som går hver sine veje ud fra byen og møder farmerne, hører om de vil sælge hestene. Er de til salg, springer de op i vognen og kører med ind til byen og ser med det samme, hvorledes hestene går. Jeg så i det hele ikke en eneste hest blive mønstret som hjemme. De bliver spændt for, og så kører prangeren med og ser, hvorledes de går i tøjet.

Hans Jensen er en af dem, som længes svært efter Danmark af dem, som har været hjemme engang, men som rejste herover igen. Han ejer vist nok så meget, at han kunde rejse hjem og købe sig en lille gård, men nu har han to børn, som er opdraget i Amerika, så jeg er ikke sikker på, at de vilde blive fortrolige med Danmark. Jensen er en af dem, som Amerika vil gøre tidlig gammel, han er et lidt for blødt stof til det hårdhændede Amerika. Han kan ikke lade være at mindes, hvordan det er at være farmer i Danmark, og det er nu også adskilligt lettere og mere gemytligt at være farmer i Danmark.

Farmerens dag begynder kl. 5 med malkning og slutter kl. 7 1/2 med malkning fra regnet 3 måltider. Er de i by, hedder det altid at være hjemme til den tid, da der skal sørges for kreaturet. De har sjældent en så god mand, at der kan gøre alt i deres sted. En tjenstekarls kår tænker jeg knap, der er så megen forskel på. De arbejder længere her, men de er mere som barn af huset.

De højeste svinepriser, de har haft her de sidste åringer, er ca. 30 øre pundet levende, de får ikke meget for deres korn, men den bedste

jord koster vel kun nok halvt så meget som i Danmark 400-500 kr. pr. tdr. land. Det kan godt være, at farmeren her lægger sig flere penge op end i Danmark, men glemte en gårdmand i Danmark sin middagsøvn, sin tid til at rette ryggen o.s.v., kunde de måske tjene lige så meget hjemme. Det falder ikke så svært at tage livet sådan her, for det, som den ene farmer har, det har den anden.

Da jeg ankom til Chicago, forbavsedes folk over, at jeg allerede kunde have lært så meget engelsk i så kort tid, (undskyld at jeg praler). Modsat de fleste siger jeg, at det er meget godt at have lært noget engelsk hjemme fra. Nu har jeg på Fredag været det meste af en uges tid i Chicago, jeg har fornemmelsen af, at jeg bliver alt for længe, men den ene dag går, uden at jeg får udrettet eller set noget i denne uhyggelige store by, hvor vi ingen vegne kan nå, uden at benytte de dyre sporvogne bestandig. Min fotografering sinker mig, men jeg har begyndt at tjene til opholdet med det. Men alt er dyrt, jeg må give det meste af 10 kr. for en ordentlig hat.

På Torsdag skal jeg med til en dansk velkomstfest for skuespiller Fjelstrup. Det koster 7 kr., men jeg optræder som fotograf og kan måske tjene dem og mange til, det er de fineste i Chicago af danske, der kommer. Dr. Nielsen tager mig med. Havde den fest ikke været, var jeg allerede i dag d. 24. Juni rejst til Ludington, Michigan, til Per Nielsens Anders og de andre der. Det blev et øsende regnvejr, inden vi kom hjem fra marked. Vi havde intet tøj taget med for regnvejr. Det er det eneste, Hans Jensen har mod egnen, vejret slår så pludseligt om, stærk varme, stærk kulde o.s.v. Mutter Jensen sad på vognen og jamrede sig over sine mange ællinger og kyllinger, thi så snart mand og kone tager ud, er der ingen hjemme til at tage vare på noget. Svenskeren, de har, som ellers er så flink, har ikke mere forstand end nok til, at han selv går i tørlæ. Adskillige små kræ havde også mistet livet. Jeg har endnu

ikke oplevet noget af deres slemme tordenvejr, jeg har hele tiden syntes, at her var en dejlig varme.

Ikke langt fra H. Jensens farm boede en anden dansk farmer, Christensen, fra Thisted gift med en jyd. Jeg gik over markerne der over, hvor alle har travlt med at radrense maismarkerne; da jeg kom til farmen, var kun konen hjemme, hun var i færd med at vaske, jeg blev stående i haven og gav hende »Danmark dejligst vang og vænge«, og da hun hørte, jeg var den danske, som var kommen hos Mr. Haich, var jeg svært velkommen. Jeg hjalp hende med at passe den lille 3 måneders pige og sinke hendes arbejde med dansk snak, hun og hendes mand var rejst der over for 15 år siden. Manden og karlen kom så hjem til middag, og vi fik os en god middagsmad, han viste mig sine svin, kreaturer og forklarede mig maskinerne. Hans forpagtning var således, at han skal dele halvt med ejeren af farmen. Men redskaber og kreaturer er hans eget. De kom tomhændet derover, de har det godt her, de har 5-6 ukonfirmerede børn, de tænker ikke på at vende tilbage til Danmark således som Jensens. Måske deres minder ikke er så lyse der fra. Manden og karlen måtte straks efter middag igen ud at pløje mais, den skal have 3 overgange før høhøsten i næste uge. Jeg smed trøjen, hjalp konen at trække vaskemaskinen og fuldføre vasken. I stedet for vaskekonernes kaffe lavede hun os citronsodavand, vi drak gamle Danmarks skål, jeg fik adresser og hilsener til hjemmet. Da jeg var kommen over pigtrådshegnet om haven, blæste jeg »Den gang vi drog af sted«. I løbet af få timer var vi bleven gode bekendte, næsten venner.

Jeg håber, jeg med dette brev kan nå at lykønske dig fader. I lader nok svogerens høre fra mig.

Gem mine breve, thi jeg skriver ikke andet op. Send mig adresser, hvis der er flere at få derhjemme, nu på Fredag begynder jeg at rejse omkring efter dem.



Ludington, Michigan.

Jeg har ingen breve fået fra eder endnu. Jeg skriver i dag til godsforvalteren, at han skal komme her over; jeg kan nok være tolk nu.

Kærlig hilsen
Søren

Ludington 30. Juni 1903.

Kære fader!

Sidst jeg skrev til eder, fortalte jeg, at jeg atter var kommen til Chicago for at få mere at se af byen. Jeg var der denne gang i 8 dage til, men pakkede så mit gode tøj sammen og rejste med damper, jeg tænker ca. 40-50 mil op af den store indsø, Chicago ligger ved, jeg rejste med fornemmelsen af, at jeg heller ikke denne gang havde set stort af den vældige by. Jeg

nåede ikke at få set de store høstmaskinfabrikker McCormick og Deering, hvor flere tusinde mand arbejder, der imod så jeg en vældig jernbanefabrik (Pullmann). Jeg så et hestevæddeløb og tog et billede af det. Jeg var ude og se en af deres pragtfulde kirkegårde, det er som at gå i en dejlig have, der er dejlige græsplæner med langt mellem gravene, dejlige træer, køreveje, og ind i midten slyngede sig en lille sø. Der var store, fine monumenter, men de gav ikke indtryk af kirkegård, thi der var sjældnen noget kors på dem. Det skal være dyrt at dø i Amerika, hvad der heller ikke er så underligt, de har også den skik, at den døde hentes af en ligmand, som tager dem et sted hen og vasker dem og kører dem tilbage til hjemmet igen.

Jeg besøgte endnu en gang de store slagterier, var inde i rådhuset og et par af de fineste hoteller. Jeg gik til tops af det ene med en elevator (kostede 1 kr.) for at se byen, men intet kunde vi se, den var indhyllet i en eneste

røgsky, som vi ikke ser noget til på gaden. Jeg var i en engelsk kirke og hørte deres dejlige sang. Da vi gik ud, blev vi trykket i hånden af kirkebetjenten, der bad os komme igen. Jeg var til foredrag i Højskolehjemmet og hørte en forstander Dorf fra Nysted Højskole, Nebraska, og bedre foredrag hører vi ikke hjemme. Her er overalt i Amerika så mange danske, at vi tit glemmer, at vi er i Amerika. Jeg så også Chicago ved lys. En kammerat, som har faret Amerika over, både i og under jernbanevogne, gik med derned. Vi gik igennem Kineser gaden; der ser næsten bedre ud end hos de sorte. Kineserne arbejder mest i vaskerier.

Chicago har også deres Holmensgade. Vi gik ind et sted og drak os et glas øl, gik så ind i et værelse ved siden af. Hele stuen var fuld af mandfolk, nogle halvfulde, andre ikke, midt på gulvet gik adskillige nøgne kvinder kun indhyllet i et aldeles gennemsigtigt slør, mens jeg var der, kom der også en uden det allermindste på. Mandfolkene tog dem i øjesyn, akkurat som når de ser på kreaturer til et marked, og der var noget for enhver smag. For første gang så jeg nøgne kvinder, og det forbavser mig, at det ikke var mere nervepirrende. Al den hemmelighed, der gøres ud af den ting, virker bare til, at de unge går med hidsende forestillinger, som vilde være mindre, hvis de virkelig fik lov at se bag sløret. Da vi havde set lidt på dem, gik vi ganske rolige ud af døren. Han kunde også have vist mig et værre sted, hvor kvinderne har drevet det til, at de kan ryge cigarer med deres kønsdel o.s.v., men vi følte os ikke tilskyndet til at give et par kr. for den slags svineri. Han havde set det. Han er fra Lolland.

En morgen kl. 3. kørte jeg rundt med ham i byen og solgte mælk, jeg har et billede af ham og hans mælkekøretøj. Da jeg rejste ud til farmeren, hjalp han mig af sted.

Endnu har jeg ikke savnet hjælp i nogen retning, folk er storartet elskværdige. Jeg har en fornemmelse af, at jeg ikke nær vil nå alt

det, jeg skal til Efteråret; thi så mange vil have, at jeg skal besøge dem og blive hos dem, at jeg ingen vegne kommer. Stil derfor bare ikke an med for meget kreatur, thi jeg tænker ikke, jeg kan nå hjem før i November eller December, hvis du da mener, du kan undvære mig så længe. Pigerne må jo skiftes ved at have min seng. Jeg længes snart efter at høre fra eder, om alt går så glat for eder som for mig.

Om Lørdag aften d. 27. juni sejlede jeg altså fra Chicago til Ludington, hvor Per Nielsens Anders lever, Morten Skrædermand, hvor Morten Bylou rejste til. Marius Mortensen fra Lundby og hans søster. Hans Peder Møller, som var hjemme sammen med Kristian Smed, bor her og har »salon« (på dansk: ølforretning). Ham havde jeg egentlig sigtet efter; men da jeg blev klar over, at de unge tåsinger boede i pensionat hos en god gammel tøsing, Hans Degn fra Vårø, slog jeg mig ned blandt dem. I kan tro, der er ingen mangel hverken på husrum eller elskværdighed. Jeg tror, at selv her ovre har dit navn en stærk anbefaling for mig. H. P. Møller har flere gange sagt, at du skulde have taget denne tur med, og hvis du vil komme, så vil han modtage dig i New York ca. 200 danske mil her fra. Og at Jens Skovfoged ikke tog med, kan han ikke forstå. På anden klasse kunde han også sagtens have gjort det, her i Amerika rejser vi alle på anden klasse, her er ingen 3. klasse.

Hvor det fryder mig at være ombord på denne damper på Michigan søen. Der følte jeg ingen trang til at give 3-4 kr. for en sove køje, thi jeg lagde mig på de bløde gulvtæpper og sov sødelig eller i de bløde sofa stole. Selvfølelsen skriger, når der således ikke findes nogen afspærret plads for den finere sort.

Ludington er en by så stor som Svendborg, og her bor mange danske, især er her mange langelændere.

Om Søndagen var her samlet måske 500 til fest for deres kirke, som har bestået i 25 år.



Ludington 1903.



Ludington 5. juli 1903.



Ludington.



L. Larsen, Ludington, 5. juli 1903.

Der blev holdt foredrag i den danske forsamlingsal, og der blev bespist 2 gange ved lange borde i den, for maden var givet af de danske i Ludington. Jeg lod mine danske billeder gå rundt i forsamlingen. Anders Nielsen og mig blæste melodier. Den danske sangforening sang. Jeg blev præsenteret for mange gamle-lands folk, men det er svært at huske forskel på alle de overskægsansigter. Der var et par stykker, som absolut vilde have, at jeg skulde komme ud at besøge dem. Den ene er Hans Thomsen fra Lundby (lige gammel med Anders Skræder). Hans Thomsons kone har tjent hos Hans Lolk. Han har en farm på ca. 140 tdr. land, og han var så ivrig på, at jeg skulde komme, at han vilde køre 3 danske mil efter mig. Bliver det godt vejr i morgen kører H. Møller og jeg derud og flere steder.

K. Hansen Degn har en meget betroet stilling som leder af skovhugning for en stor savmølle. Han er kun hjemme om Søndagen. Hans kone er en rigtig god bedstemoder at se til, hun har nok at gøre med vi mer end 20 hungrige mand. Hun er fra Langeland. Ved et amerikansk bord hedder det altid »hjælp dig selv«, men hun kan ikke lade være med at sige på gammel dansk, i hvert fald til mig: »Hvad kan du lide, tag nu, hvad du synes om o.s.v.«. Er han ikke kommen endnu den lille Andru (Anders Per Nielsen), hører jeg hun siger.

Det er forbavsende med alt det, der er på bordet her. Hver gang mere end der står på noget gildebord hjemme. Sul i massevis og mange slags store tykke lagkager, grøntsager og vældige kaffekopper fulde. Men det bliver nok noget ensformigt, thi ikke en eneste dag spor af skemad, som doktoren sagde. Karl Skov siger, den tørre mad er den bedste, her var et paradys for ham og Per Dave; thi hver morgen bliver bagt en stabel pandekager, jeg spiser pandekager 3 gange daglig. Øl eller mælk ser vi aldrig. Hvis det ikke var således, at alt til bordet kommer færdigt ind af døren, på kødet, kartoflerne og pandekagerne nær, kunde sådan en gammel kone og

en lige ankommen finsk pige ikke klare for alt det.

Enhver arbejder har et så veldækket bord, de har mest deres egen lille trævilla, og overalt, hvor vi kommer hos sådan en ganske almindelig arbejder, ser der ud, som der er anderledes velstand end hjemme. En arbejder tjener her i 10 timer ca. 1 1/2 dollar = 6-7 kr., men når vi lader være med at gøre det til danske penge, så kan han få meget for sine 1 1/2 dollar. En arbejders dagløn for 10 timer er ca. fra 1 1/4 til 1 1/2 dollar, men for 1 1/2 dollar kan han købe 8-10 pund smør (dog 1 engelsk pund er 1/10 mindre end 1 dansk). Han kan for en dagløn købe et par gode arbejdssko - eller en arbejdsklædning, på 5 dage kan han tjene sig til et sæt søndagstøj, på 15 dage kan han tjene sig til en almindelig god cykle.

Det er på egen kost, de har 1 1/2 dollar, altså kan de lægge sig 6 dollar op om ugen. Pigelønnen her i Ludington er ikke mere end 3 dollar og kosten om ugen, men i større byer kan dygtige piger få 6-7 dollar. Den almindelige karleløn ude på landet her i Michigan er ca. 200 dollar og kosten. I Illinois 50-100 dollar højere. Her i Michigan som i Illinois er farmerne omtrent ene om arbejdet. Har de en farm på 125 tdr. land (dansk), har de en karl. Men det er ikke underligt, de sparer på arbejdslønnen, når de skal sælge 6-8 pund smør eller 12-15 pund kød eller flæsk eller 6 skp. havre eller 4 skp. Hvede, før de har en dagløn. En ko bringer dem kun 40 dollar eller 40 daglønne. Det skal være en meget god hest til 150 dollar.

H. P. Møller lånte et køretøj og kørte mig 12 mil nordøst ind i Michigan-landet. For 20-30 år siden var hele Michigan et eneste stort skovland. Den gang, de begyndte at farme her, kastede de store træer og brændte hele stadsen. Nu fældes derimod de gode træer, barks af og flådes om vinteren ned ad floderne til byerne, hvor savmøllerne ligger. Spoltene (tåsinge-udtryk for: stubbene) og det dårlige træ brændes op, så harver de med fje-



Drugstore, Ludington.



Ludington. (Iflg. Valdemar Jensen ses Anders P. Nielsen fra Vornæs dansende i midten).

dertandsharve og begynder at så det. Den slags rydningsarbejde så vi, da vi kørte ud ad i landet.

I lavningerne og levningerne af skovene, hvor der endnu ikke er ryddet af vejen, trasker køerne omkring med klokker om halsen. Om aftenen hører vi overalt denne klokkeklang, og da ser vi utallige lysglimt af selvlysende fluer, der kaldes lyn fluer.

Det tog tid at nå ud til Hans Thomsens farm, thi omkring ham bor der en hel hoben af danskere, som alle har smukke farme med frodig havre, kløver og hvedemarker. Både hvor vi stoppede og ikke stoppede, gav jeg dem en melodi på hornet, en dansk, norsk eller svensk alt efter nationalitet. Da vi havde kørt den halve vej, holdt vi ind hos en høker R. Løkkeby fra Frellesvig på Langeland. I den stegende hede gjorde det godt at blive opvarmet med et glas hjemmelavet citron limonade, noget en farmerkone laver på et øjeblik, og som vi næsten bliver opvarmet med overalt. Øl har jeg fået en gang, og det var på den næste plads, vi holdt an hos en sjællandsk smed, Niels Christoffersen, Nordrup, Slagelse. Han havde 9 børn og dog en trivelig kone af den Vilhelm Beckske retning. Beck hænger på væggen. Tæt ved denne smed ligger Kristian Smeds farm, og lige overfor ham lever en farmerkone, som har tjent hos os, og som jeg skal hilse mange gange fra. Hun hedder Ane Andersen fra Stjoul. Hun var først gift med en broder til Kristian Smeds kone, nu er hun gift med en enøjet gigtlam svensker. De har en nydelig farm og en god søn, men vi har også måttet slide for det, sagde hun. Vi rejste herover med bare hænder, og nu har vi arbejdet os frem, så vi skylder ingen noget. Hun husker endnu, at Karen Marie græd, da de kom efter hendes klædeskab.

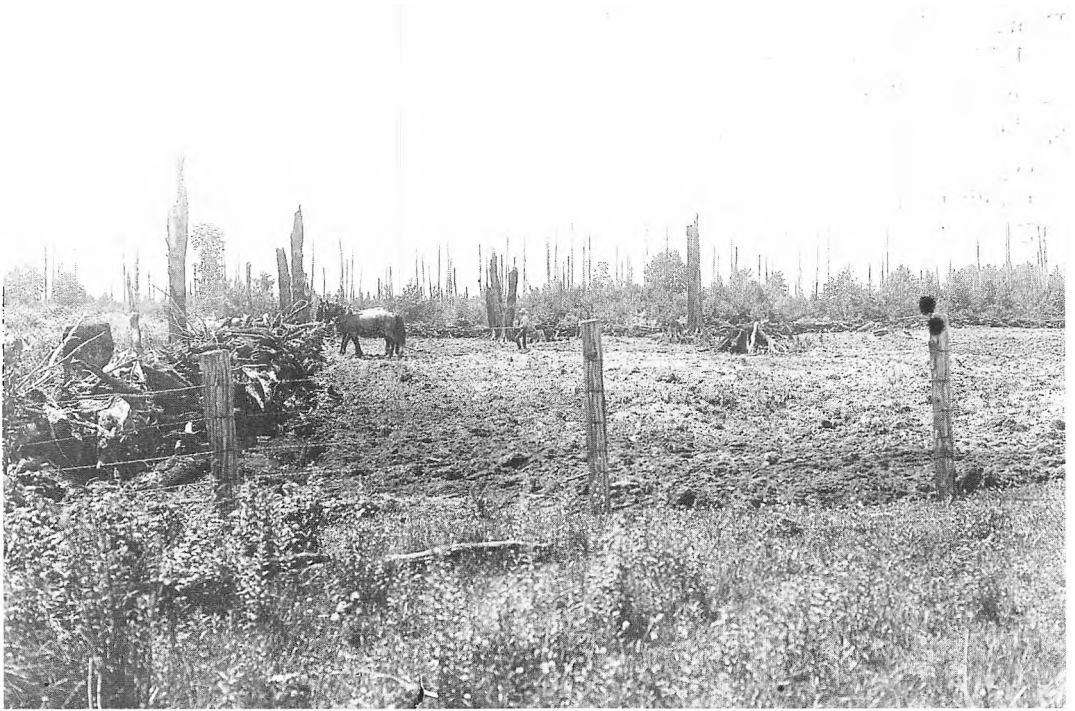
Kristian Smeds enke aflagde jeg et visit, hun er jo søster til Ane Vejs fra Bjernemark. Ikke langt der fra besøgte jeg også Kristen Vej fra Horse Skov, som også har arbejdet sig op til selvstændig mand. Jeg har en hilsen til

Sofie Højs fra ham. Han vilde bilde mig ind, at i den gård bliver der aldrig mere end 2 børn, det har der ikke været langt tilbage. Også han er lam af gigt i 50 års alderen.

Hos Hans Thomsen blev jeg natten over. For 9 år siden købte han disse 120 tdr. land (dansk) skovland og gav 1.120 dollar for det altså 4.200 kr. Nu har han og hans voksne sønner fået ryddet de 40 tdr. land, fået bygget et stort smukt træhus til stuehus og ligeså udhus. Det forbavser mig, at de kan så fint selv, men de kører bare nogle af deres træstammer til Ludington, og der bliver det lavet til på maskiner, som det lige skal slås sammen. Nu vilde han ikke sælge sin farm for 6 gange så meget. Prisen på land her er også gået op til det dobbelte.

Hans kone Ane Traunes fra Bregninge sender en hilsen til Jørgen Madsens. På tilbagevejen blev jeg råbt ind af en ung kone, en Ane Nielsen fra Tang Aa; som jeg har en hilsen fra til Fru Ane Sørensen Drost. Hos hende var syv farmerkoner samlet med det formål at sy basartøj for at få en kirke bygget, som disse 7 familier arbejder i at få rejst blandt de danske der. Disse 7 fruer udgør en kvindeforening, de skiftes ved at modtage hinanden en gang om måneden.

Enhver af farmerne tilbød at køre for mig til Ludington, men jeg undslog mig, thi jeg ville hellere køre med præsten hjem. (Han kører de 10-12 mil ud i landet 2 gange ugentlig og holder skole). Jeg vilde hellere køre med ham; thi jeg vidste, han var mere alsidig end farmerne, hvis interesser drejer sig mere om farmeriet. Præsten hedder Gregersen, han var friskolelærer i Danmark (rejste så for 7-8 år siden herover og tog præsteuddannelse). Han er en meget berejst mand, har f. eks. været i Kansas, hvor Kristian Stenners søster lever og roser meget landet der. Han sagde, at hvem af danske, der kommer her over og ikke kommer i forbindelse med de danske foreninger eller kirken, bliver sløve eller går til grunde. Ellers talte vi mest om fælles bekendte i



Ludington, 2. juli 1903.



Petie's farm, Ludington 2. juli 1903.

Danmark. Og så til sidst kom vi ind på vor forskellige opfattelse af det religiøse. Ludington er ikke større by end Svendborg, og dog er her ca. 20 kirker med ikke så lille kirkegang. At være præst her er ikke nogen stor stilling eller sikker.

Den 4. Juli er Amerikanernes nytårsdag. Da bruger både gamle og unge masser af fyrværkerisager midt på gaden. I byens centrum var rejst en stor firkantet platform. Hvorpå byens fineste orkester spillede, og hvor der gaves forskellige humoristiske scener og sange og fine akrobat kunster. Her er en redningsstation, som gav en forestilling om, hvorledes det går til at redde mandskabet på et forlist skib. Om aftenen var der stort fyrværkeri, som de forskellige handlende havde skænket.

Den 8. Juli sejlede jeg fra Ludington tværs over Michigan søen til Milwaukee. Der ville jeg købe mig en cykle og så på den gå igennem staterne: Wisconsin - Iowa - Minnesota; men jeg tænker, jeg endnu en gang kommer til at gå til Chicago for at få 15 dollars, som jeg har tilgode for billeder, jeg har lavet ved danskernes modtagelse af skuespiller Fjeld-

strup. Jeg skal også have købt mig en del fotografistof. I Ludington kunde jeg ikke få, hvad jeg skulle bruge, ellers kunde jeg have tjent penge der. Jeg tror, jeg vil se mere, når jeg cykler. Anders Per Nielsen tog os en dag på en cykletur ind i landet for at se de store ferskenhaver, Michiganlandet er sandet, derfor godt til frugt. Vi havde en fornøjelig tur, (vi kom godt fra at stjæle kirsebær i en have). Landet var meget bakket og meget smukt. I Ludington er 3 store savmøller og et stort saltværk. Saltet ligger 2.200 fod nede, der er boret et hul der ned, hvor i gennem vand ledes ned og opløser saltstenen, det pumpes så op og koges.

Jeg har fået brev fra eder og ser, at I fester godt og har sejret ved valget. I dag er det den 9. Juli. Til lykke fader! jeg overværer festligheden i frastand. Hvis I ikke venter mig alt for snart, kan jeg måske gå over det stille ocean hjem. Synes du om den vej. Peder?

Send brevene efter Chicago adressen.

Kærlig hilsen
Søren



Ludington d. 6. juli 1903.



Ventepose Mølle *- en vandmølles historie*

af Svend Højte

Ventepose Mølle er den eneste af Tåsinges vandmøller, der er bevaret. - Efter en gennemgribende restaurering i 1990 kan den nu atter benyttes til at male korn.

Møllen er beliggende bag Bregninge Skov ved Thurø Sund og så tæt ved strandkanten, at man i en jolle kan sejle næsten helt ind til møllen. Det har i tidligere tid været af stor betydning. Fra landsiden måtte transporten af korn til møllen foregå ad dårlige skovveje, og derfor var det vistnok forholdsvis små mængder, der blev leveret på den måde.

Det var betydelig lettere at sejle kornet direkte til møllen, og en stor del af møllens kunder menes derfor at have været beboere på Thurø.

Møllen blev efter al sandsynlighed bygget i begyndelsen af 1720'erne. Navnet Ventepose har tydeligvis en ironisk klang. Jeg har første gang set det benyttet i kirkebogen i november 1727 ved notatet om begravelsen af den daværende møller Niels Hansen Møller, (1674-1727). Det tyder på, at navnet på den tid har været almindeligt brugt.

Årsagen til, at man har givet møllen dette pudsige navn, var vistnok, at den blev drevet af vand fra kilder i udkanten af Bregninge Skov. Vandmængden var dog ikke tilstrækkelig til, at møllen kunne holdes i uafbrudt drift. Derfor blev vandet stemmet op i en mølledam, og først når denne var fyldt op, blev møllen sat i gang. Ifølge oplysninger fra en noget senere tid var vandet i den fyldte mølledam tilstrækkelig til at holde møllen i drift i ca. 6 timer.

Hvis en kunde var så uheldig at komme til møllen med sit korn, når mølledammen var tom, måtte han vente med at få det malet, indtil der var opsamlet tilstrækkeligt med vand. - Men ikke nok med det. Møllehuset var så lavt beliggende, at vandet fra Thurø Sund ved højvande steg op omkring vandhullet, således at det ikke kunne dreje rundt, og kværnen stod derfor stille.

Man forstår godt, at kunderne gav udtryk for deres utilfredshed ved at kalde møllen Ventepose Mølle. - Til trods for disse ulemper havde møllen dog ifølge bevarede regnskaber i sine velmagts dage været i stand til at male 150 tons korn om ugen under gunstige forhold.

Efter al sandsynlighed blev den nuværende mølle bygget som afløser for en ældre mølle med det mere prosaiske navn Bregneskovs Mølle eller Bregninge Skovmølle. Denne har jeg første gang set nævnt i jordebogen 1640, men den kan meget vel have været betydeligt ældre. Den er dog ikke nævnt i Kærstrup jordebog 1537 eller i kronskødet 1573. Bregneskovs mølle er også nævnt i Kærstrups jordebog 1630. Fæsteren hed da Lars Møller. Landgilde $\frac{1}{2}$ pund mel. Det samme er angivet i Matriklen 1662. Bregninge Skovmølle blev afbrændt af svenskerne under krigen 1657-1660, men blev genopbygget og kom i drift igen, men jeg ved ikke, hvor længe den var i brug.

Det er muligt, at man har kunnet genbruge nogle dele fra den gamle mølle ved bygning

af den nyere Ventepose Mølle. Denne har et såkaldt overfalds-vandhjul. Oprindeligt var beboelse og mølleri i samme bygning. Huset var opført helt nede ved vandet og parallelt med strandkanten.

I 1981 blev bygningen opmålt, og på grundlag af opmålingerne blev der tegnet udmærkede skitser af huset. Dette er opført i bindingsværk og har 9 fag, hvoraf 6 fag blev benyttet til beboelse, medens mølleri var installeret i de 3 sydligste fag. Ifølge grundplanen er bygningernes omtrentlige udvendige mål: Længde ca. 15,5 m. og bredde ca. 6,8 m. Den er orienteret med længdeakse i retningen nord-syd.

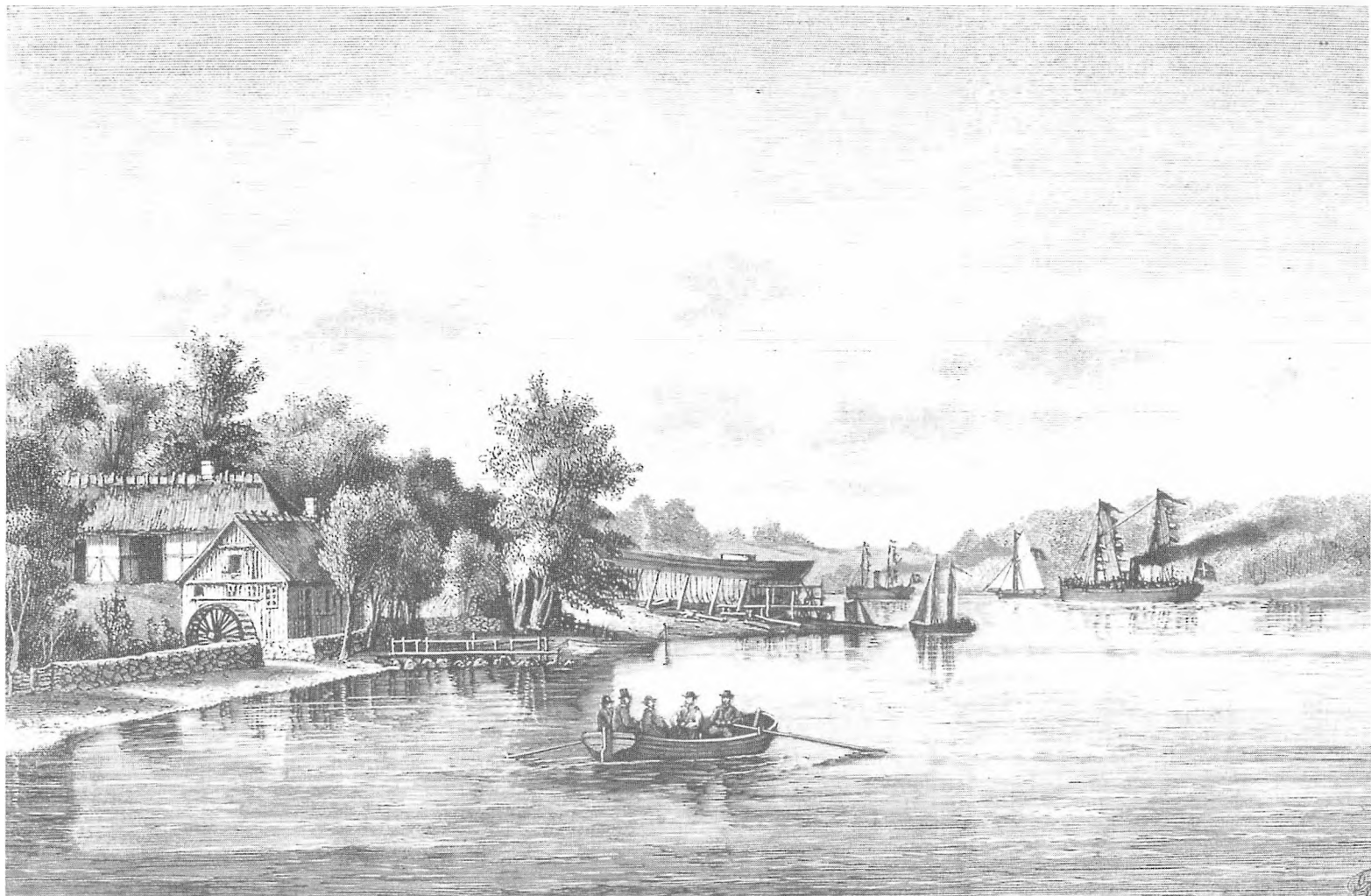
I mølleri er opstillet en kværn med ét-gear undertræk. Denne type er kendt fra meget gammel tid, og trækket kan muligvis oprindeligt have været genbrugt fra den ældre mølle. I tidens løb er delene dog sikkert blevet fornyet.

Beboelsen i nordenden havde et gulvareal på ca. 60 m². Det vides, hvordan boligen oprindeligt var indrettet, fordi den er nøje beskrevet i den vurderingsforretning, som i 1730 blev afholdt i anledning af skiftet efter fornævnte Niels Hansen Møller. Man finder heri en detaljeret beskrivelse af, hvad der fandtes af inventar i dette møllerhjem på den tid. Vurderingssummen for hver enkelt genstand er også angivet.

Det fremgår af fortegnelsen, at der i møllen var installeret et brændevinsbrænderi, og at mølleren solgte brændevin ud af huset. Dette må formodentlig betyde, at han har haft bevilling til at drive denne næringsvej, måske for at kunne supplere de sandsynligvis ret beskedne indtægter fra mølleri.

Vurdering og skifte d. 18. oktober 1730

I november 1727 døde møller Niels Hansen Møller i en alder af 53 år. Hans enke, Anne Andersdatter Lund, beholdt fæstet på møllen,



og 1730-18/10 blev der afholdt skifte mellem hende og deres 4 endnu levende børn:

Karen Nielsdatter, født 1703, dødsår ukendt, fordi kirkebogen mangler.

Anders Nielsen Møller, født 1708, død 1773.

Christen Nielsen Møller, født 1711, død 1783.

Rasmus Nielsen Møller, født 1713, død 1786

Af disse var Karen i 1725 blevet gift med Anders Rasmussen i Knudsbølle.

Anders, der senere blev skibsbygmester i Troense, var på skiftetidspunktet endnu ugift og opholdt sig i Troense.

Christen, som overtog fæstet på møllen, var 1730-26/02 blevet gift med Karen Jensdatter Thorøe, (eller Thurøe), og de var på skiftetidspunktet flyttet ind i møllen.

Rasmus, der senere blev skibsbygmester i Troense, var endnu umyndig, og han blev derfor ved skiftet repræsenteret af sin formynder gmd. Jørgen Andersen Lund i Lundby. Denne var hans mors halvbroder.

Vurderingsforretningen og skiftet er beskrevet i skifteprotokollen i 1730. Jeg har fotokopier af de pågældende sider, men jeg har desværre ikke kunnet tyde den helt nøjagtige og fuldstændige tekst. Dels fordi skriften er temmelig sjusket og nu er mærket af tidens tand, men først og fremmest fordi det åbenbart har været svært at fotokopiere protokollen. Derfor er der i randen af kopierne brede, sorte striber, som dækker en del af teksten. Følgelig er efterfølgende uddrag af beskrivelsen noget ufuldstændig. - Det bør tilføjes, at jeg har benyttet en lidt moderniseret stavemåde.

»Anno 1730 den 18. Oktober mødte jeg underskrevne efter foregående tillysning af Tåsinge Birketing udi salig Niels Møllers dødsbo i Ventepose Mølle tillige med kgl. majestæts byfoged i Svendborg, Martinus Arloth, to vurderingsmænd, Christen Lund af Troense og Anders Højte af Nyby, for at gøre

skifte og deling imellem den salig mands enke (navnet mangler i protokollen, men der skulle som ovenfor nævnt have stået Anne Andersdatter Lund), og børn, nemlig Christen Nielsen i boet Ventepose Mølle, Anders Nielsen i Troense, ligeledes Rasmus Nielsen ved hans formynder Jørgen Lund af Lundby, hans nærværelse, Anders Rasmussen af Knudsbølle på sin hustrus (navnet mangler, men der skulle have stået Karen Nielsdatter) vegne, og blev da boets forefindtlige og løsøre registreret og vurderet som følger«.

Vurderingsmændene er gået fra rum til rum i huset, og det er blevet noteret, hvad der fandtes af bohaver og genstande, og vurderingssummen for hver enkelt del er blevet anført.

I efterfølgende ufuldstændige uddrag af listen er kun medtaget nogle af de genstande og vurderingssummer, som jeg har kunnet tyde:

I Vinterstuen:

Heri fandtes bl.a.:

Mark (M) Daler (D) Skilling (Sk)	M	D	Sk
1 Fyrrebord med skuffe og skab	1	2	
1 Egebænk med ramme			
1 ditto, åben			
2 gl. bøgestole			
1 lille træskab			
1 Kiste med fyrrelåg			1
1 ditto med egelåg			1 2
<i>(Heri fandtes konens gangklæder)</i>			
1 Jernkakkelovn			12
1 Fyrre-sengested med (stabler?) og grønt omhæng			1
<i>Derefter nævnes dyner og lagener samt nogle genstande, som jeg ikke kunne tyde.</i>			
Til slut:			
1 Messing-lysestage			1 10
<i>Dette rum synes at have været enkens opholdsstue og soveværelse.</i>			

Den store stue:	
<i>Heri fandtes bl.a.:</i>	
1 stort egebord	2 2
1 Kiste med 2 rum	1
1 Messing- (fyrbækken?)	3
1 indbygget sengested	1 2
Derefter nævnes nogle dyner	
1 Egekiste med lås og jerngreb	5
<i>(Heri fandtes nogle lagner)</i>	
1 helt anker med 14 kander brændevin.	
<i>Ankeret blev vurderet til:</i>	8
<i>Dette rum synes at have været sønnens og svigerdatterens soveværelse.</i>	

Et kammer ved kværnhuset:	
<i>(I dette rum fandtes kun et par dyner og et ege-dejtrug.)</i>	
<i>Bryggeriset. Heri fandtes bl.a.:</i>	
1 Fyrre-slagbænk	4
1 Egekar	1
1 lille ditto	2
<i>Endvidere endnu 2 kar.</i>	
2 gamle bøgetønder	
1 Mælkebøtte	12
1 Flødebøtte	8
3 gamle øltønder (halvtønder)	3
1 hel øltønde	3
1 Fjerdings-kobberkedel	3 2
1 gammel ditto med jerngreb	5
1 Messingkedel på 10 kander	1 4
1 ditto på 3 kander	2
1 lille ditto	1
1 Jerngryde på 3 kander	1
1 Jerntrefod	1
4 gamle tinfade og 2 tallerkener	1 8
2 Tinbrikker til at lægge smør på	1
1 Bliklygte med horn	6
1 Ildskyssel og ildtang	1
1 Brændevinshalvanker	10
1 Brændevinskedel med hat, pibe og (tønde ?) med 4 jerngjorde	16
2 gamle sibøtter	1 4
1 gammel trækande	4

1 Peberkværn	6
3 Sold	2 4
<i>De efterfølgende genstande har dog næppe været i bryggeriset:</i>	
1 blakket ko	3 4
1 Vogn	1 4
5 Får á 5 Mark	4 1

Man har åbenbart haft et brændevinsbrænderi i bryggeriset. Måske for at kunne beværte møllekunderne. Som det vil fremgå af det følgende, solgte man dog også brændevin til en mand i Svendborg.

Derefter er anført som aktiver nogle beløb, som enken har modtaget eller har til gode.

Her er nævnt bl. a. følgende:

Hans Andersen i Knudsbølle for egetømmer	16
Christen Nielsen, som bebor møllen	2
Simon Christensen i Svendborg skylder til dødsboet for 18 kander brændevin	3

Summen for disse aktiver er sammentalt til: 109 Daler, 2 Mark, 2 Skilling

Derefter er som passiver anført nogle beløb, som boet skylder. De er sammentalt til: 15 0 10

Hertil kom:

Herskabets fordring for 1/2 års afgift	4
Skiftesalær	3
Honorar til vurderingsmænd	2

Summen af disse beløb er anført til: 20 daler, 5 Mark, 2 Skilling

Det ser lidt mystisk ud, fordi en sammentælling kun giver: 19 Daler 5 mark, 10 Skilling

Endvidere er der anført, at sønnen Anders Nielsen havde en fordring på 7 Daler, 2 Mark.

Slutopgørelsen af boet er ikke anført.

Beskrivelsen afsluttes med følgende pæne bemærkninger:

»Og efter at da boets ind- og udgæld således blev (reqvideret ?), blev det overskydende

rigtig imellem enken og arvingerne delt således, at enhver af dem for sin lod blev fornøjet, hvorved da dette skifte i venlighed er sluttet og afhandlet«.

Datum, skiftestedet ut supra.
(Underskrifter)

Selv om ovenstående liste kun giver et uddrag af skifteprotokollens fortegnelse, er dog det væsentligste af bohavet medtaget. Listen giver derfor et ganske godt indblik i, hvad man havde af bohav i et sådant møllerhjem på den tid.

Det for mig mest forbavsende var brændevinskedelen, som forøvrigt var boets dyreste inventar. Der kan næppe være tvivl om, at mølleren må have haft bevilling til at brænde brændevin. Det var der på den tid vistnok også andre, der gjorde, men så vidt jeg ved, var det forbudt at gøre det uden tilladelse. Det måtte derfor foregå i hemmelighed, og når udstyret ikke var i brug, blev det holdt godt skjult.

I møllen, som blev besøgt af mange kunder, kunne det næppe foregå i hemmelighed, og derfor må man slutte, at mølleren har gjort det helt legalt.

Dette skifte er omtalt i bogen: »Skibsbygger-slægten Møller fra Troense«, som blev udgivet i Odense i 1949. Bogens forfatter skriver heri, at skiftet blev afholdt i vindmøllen i Bregninge, men det er forkert. Niels Hansen Møller havde ganske vist tidligere haft fæstet på denne mølle, som var en stubmølle, og en sådan er helt adskilt fra beboelseshuset.

Når der i skiftet er nævnt: »Det kammer ved kværnhuset«, og da dette kammer er nævnt imellem omtalen af den store stue og bryggerset, har det kun mening, hvis beboelse og mølle er i samme bygning. Følgelig er skiftet blevet afholdt i vandmøllen.

Dermed dementeres også forfatterens oplysning om, at det på den tid var vindmøllen, som blev kaldt Ventepose Mølle, og at dette

navn på et senere tidspunkt blev overført til vandmøllen.

Efter 1730

Niels Hansen Møllers søn, Christen Nielsen Møller, (1711-1783), overtog fæstet på møllen efter faderen. Han udvidede forretningen til også at drive smugkro, og dette var strengt forbudt. I 1747 blev han derfor dømt for denne overtrædelse af loven.

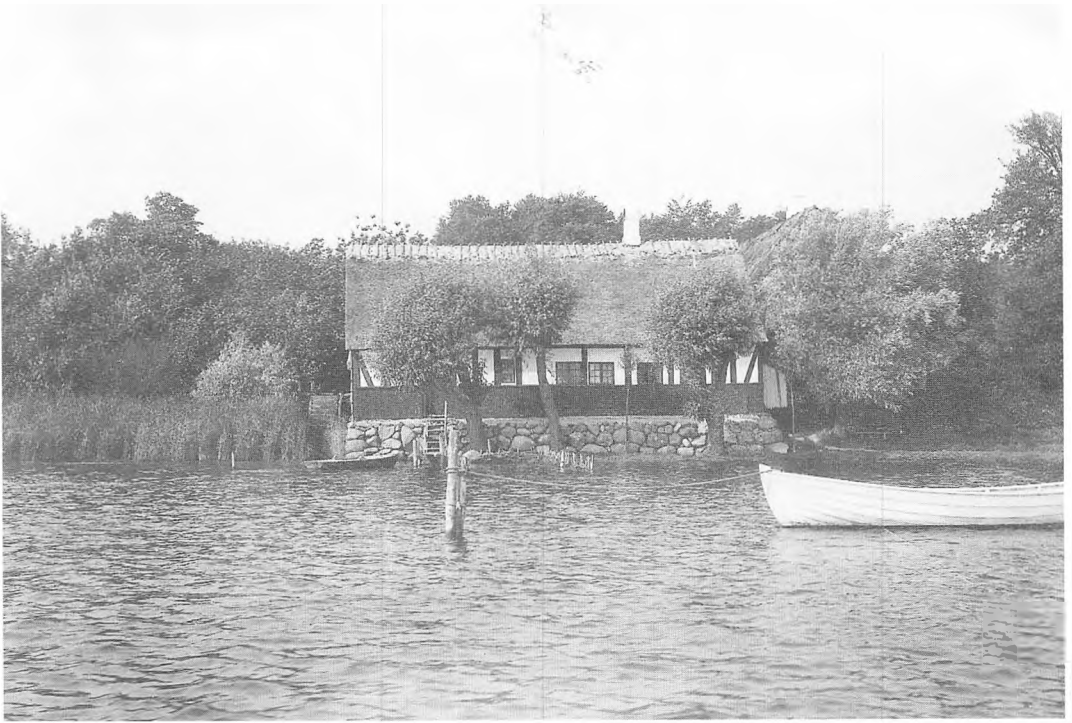
Christen Nielsen Møller døde 1783, og et par år senere blev fæstet overtaget af datteren Charlotte Christensdatter, (ca. 1748-1802), og hendes mand Anders Nielsen (Møller), (ca. 1744-1810). Det var i hans tid, at møllen i 1802 blev vurderet til bygningsskat og ansat til en vurderingssum på kun 291 Rdl. Til sammenligning kan det nævnes, at Pederskov Mølle blev vurderet til 506 Rdl.

Dette kunne tyde på, at Ventepose Mølle på den tid ikke har været i særlig god stand. Pladsforholdene har sandsynligvis også været for trange. I hvert fald blev der nogle år senere opført endnu en bygning beliggende nord for møllen og noget højere oppe end denne. Man fik derved det vinkelformede anlæg, som kan ses endnu i dag. Den ny bygning blev oprindeligt benyttet til udhus, men senere blev beboelsen fra møllen flyttet over i dette nyere hus.

Efter at møllen igennem næsten et helt århundrede havde været fæstet af medlemmer af den på Tåsinge velkendte møller- og skibsbygger-slægt Møller, blev fæstet overtaget af en ny slægt. Medlemmer af denne drev møllen i mere end 100 år.

Ventepose Mølle 1921

Forfatteren Achton Friis og maleren Johannes Larsen besøgte i 1921 Tåsinge. De cyklede rundt på øen i flere dage for at studere natur, befolkning og dyreliv.



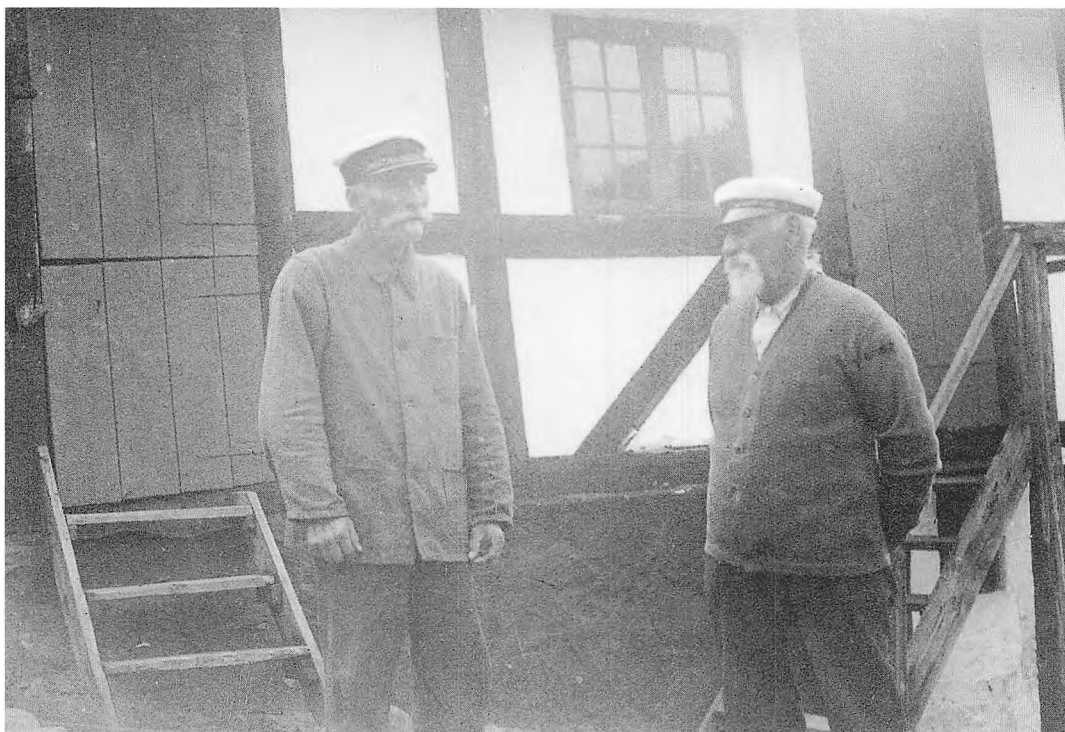
Møllen set fra søsiden. (Foto: Kaj Uldall, Nationalmuseet, 1927).



Møllens kværnrúm. (Foto: Kaj Uldall, Nationalmuseet 1927).



Fra møllens gårdsplads. (Privat foto).



Møller J. L. Mogensen, (tv.) har besøg af naboen, skibsbygmester Chr. Jensen, (th.)(Privat foto).

I sin fornemme bog: »De Danskes Øer«, bind I. 1926, har Achton Friis beskrevet sine indtryk fra besøget ved Ventepose Mølle:

»Så sidder jeg da en tidlig morgen ved Ventepose vandmølle for at tage den sidste afsked med det skønne Tåsinge. Det er mig noget af en sorg at nævne dette sted, at skulle tale vidt og bredt om det i stedet for at tie om dets yndigheder, så det bestandig som hidtil kunne være i fred for Per og Povl.

Jeg kan ikke beskrive det, det unddrager sig overhovedet beskrivelse. Men jeg ville gerne ligge her en sådan sommermorgen som nu og læse Wilhelm Müllers digte - og så stille og umærkeligt glide over i nirvana, når som nu ingen lyd høres undtagen de hvide andemødres stilfærdige snakken på den gamle, græsgroede gårdsplads og vandets sagte susen under det frønnede møllehjul, som nylig er gået i stå - når solen tindrer gennem løvet på det grønne, rislende vand i møllebækken og på dammen bag broen, og det lysende, blå sund blinker mellem skræntens træer«.

Det er en meget poetisk beskrivelse, som er illustreret med et par pennetegninger af Johannes Larsen. Den ene viser det højtliggende beboelseshus med en høj trætrappe op til hoveddøren og en mindre trappe op til bagdøren. I tegningens højre side ser man enden af den lavere liggende møllebygning.

Den anden tegning viser møllebygningen set fra gårdspladsen. På begge tegninger ser bygningerne temmelig forfaldne ud, men man kan ikke heraf lige så godt som på et fotografi bedømme deres faktiske tilstand.

Der er i bogen også gengivet et par fotografier. På det ene ser man den ene ende af møllebygningen med skovhjulet og tilgangsrenden for vand. Det fremgår heraf, at møllen havde et enkelt såkaldt overfaldshjul, og at vandrenden var understøttet af pæle. Det andet fotografi viser indkørslen til møllen. Vejen ser ud til at være ført hen over den på dette sted overdækkede vandrende.

Desværre har Achton Friis ikke oplyst navnet på møllens daværende fæster, men denne hed Jens Laurits Mogensen. Det fremgår heller ikke, om møllen endnu på dette tidspunkt var i brug som kornmølle, men det var vistnok ikke tilfældet. Derimod er det fra anden side oplyst, at vandhjulet igennem en årrække vistnok helt indtil omkring 1940 blev benyttet til at trække et savværk.

Fredning og restaurering

I de følgende mange år stod alt stille. Møllen blev fredet i klasse B i 1959, men den gik desværre mere og mere i forfald. Næsten alt fæstegods på øen var blevet købt til selveje i begyndelsen af dette århundrede, men Ventepose Mølle hørte fortsat under Valdemars Slot.

I 1981 lod Fredningsstyrelsen møllen besigtige af arkitekt Jens Christian Varming, København, sammen med den nuværende ejer, baron Niels Juel-Brockdorff. Formålet var at få undersøgt, hvad det ville koste at få møllen restaureret.

I et brev af 1981-17/02 har arkitekt Varming beskrevet møllens daværende tilstand og oplyst, at en restaurering overslagsmæssigt ville koste omkring 500.000 kr. Til dette beløb skulle lægges omkring 40.000 kr. for de nødvendige forarbejder med opmåling og udarbejdelse af tegninger. Det sidstnævnte arbejde blev udført i løbet af foråret 1981. - Arbejdet med restaureringen kom dog ikke i gang, sandsynligvis fordi de mange penge ikke kunne skaffes.

I 1988 havde ejeren mistet tålmodigheden og ansøgte om tilladelse til at rive den gamle møllebygning ned. - Ansøgningen blev behandlet i Planstyrelsen, som kom til det resultat, at ansøgningen måtte afvises, fordi man fandt, at møllen havde stor historisk værdi og derfor burde bevares.

Efter forhandling med ejeren blev der opnået enighed om, at møllen skulle restaureres. Hvordan udgifterne skulle fordeles, har



Fra møllens gårdsplads.



Møllen set fra sydøst.



Møllens tidligere udbygning, nu indrettet til beboelse. (Foto: Svend Højte, 1963 - 24/6).

jeg ikke set oplysninger om. De nødvendige penge, og det blev et betydeligt større beløb end anslået i 1981, blev imidlertid skaffet til veje, og restaureringen blev påbegyndt i 1989. Reparationen af bygningen blev udført af lokale håndværkere, medens møllebygger John Jensen fra Vig på Sjælland påtog sig arbejdet med genopbygningen af mølleriet. Enkelte dele af det gamle vandhjul var bevaret og blev genanvendt, men det meste af hjulet samt hovedaksel og gearhjul blev fornyet. - Arkitekt Lejf Topsøe-Jensen fra arkitektfirmaet Varming stod for den overordnede ledelse af restaureringen. Denne blev udført i løbet af 1990.

Lørdag d. 10/11-1990 blev møllen genindviet i overværelse af ejeren, samt af slottets administrator, skovrider C. J. Boas, og et antal interesserede tilskuere.

For at gøre sceneriet så realistisk som muligt havde man lejet skonnerten »Meta« af Rudkøbing. Den kom sejlene ind i Thurø Sund og ankrede op ud for møllen. I lasten havde den 100 kg. korn, som blev omladet i en jolle og sejlet ind til anløbsbroen.

Efter at kornet var blevet transporteret op i møllen, var alt klar til igangsætningen. Ejeren, baron Niels Juel-Brockdorff, åbnede stigbordet, så vandet fra mølledammen kunne løbe over vandrenden og ned på vandhjulet. Dette begyndte at dreje rundt, og kværnen gik i gang igen efter mange års stilstand.

Møllen skal dog ikke fremover være i vedvarende brug. Planen er, at den i sommermånederne skal køre nogle få gange til glæde for turisterne. Endvidere er det tanken, at f.eks. en skoleklasse efter forudgående aftale

og som et led i undervisningen kan få adgang til at besigtige møllen og eventuelt se den i drift.

Møllen har altid været ejet af herren til Valdemars Slot. - Da man i begyndelsen af forrige århundrede indførte et nyt nummersystem i jordebøgerne, fik møllen Litra D. nr. 1.

I matriklen 1844 fik møllen tildelt matr. nr. 1 af Nyby, men i jordebøgerne benyttede man igennem mange år fortsat Litra nummeret.

Da man i nyere tid indførte vejnavne og husnumre, fik møllen Pilekrogen 26.

Efterskrift

Der er ingen oplysninger om, hvornår fæsteforholdet ophørte og blev afløst af lejemål, men igennem mange år har i hvert fald beboelseshuset været udlejet som privatbolig.

I en del år boede familien tandlæge Lerche Thomsen her.

Svend Hansen Højte, f. 1918 i Vårø, Bjerreby sogn, død 1999 i Højbjerg v. Århus. Civilingeniør. Hobby: Tåsinges lokalhistorie. Artikler i Tåsinge Årbog 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994 og 2002.

Denne artikel er fundet frem iblandt Svend Højtes efterladte manuskripter, der opbevares i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv. Beretningen er dateret 8. juli 1991 og er en del af et samlet arbejde om møllerne på Tåsinge og deres historie. Afsnitter her gengives blot let redigeret fra helheden og med få suppleringer.

Det er årbogsredaktionens forhåbning, at der til kommende årbøger må kunne udvælges og gengives andre af Svend Højtes beretninger om Tåsinges gamle møller.

Fortegnelse over fæstere af Ventepose vandmølle

Litra D. nr. 1., matr. nr. 1 af Nyby, nuværende Pilekrogen 26

(ca. årstal.)

- 1727 **Niels Hansen Møller**, 1674, Bregninge, døbt 26/07, begr. 1727-11/11, 53 år gl. (forældre: Hans Nielsen (Væver) - Johanne Rasmusdatter, Bregninge, senere Nyby).
gift 1703-25/02, Bregninge.

1727 - 1730 **Anne Andersdatter (Lund)**, 1674, Nyby, døbt 15/11. (forældre: gmd. Anders Rasmussen (Bundemand) - Kirsten Rasmusdatter (Lund), Nyby).

Søn:

1730 - 1783 **Christen Nielsen Møller**, 1711, Bregninge, døbt 03/05, begr. 1783-06/07.
gift 1730-26/02, Bregninge.

Karen Jensdatter Thorøe, 1709, Troense, døbt 21/04, begr. 1781-08/07.
(forældre: Jens Christensen Thorøe - Johanne Ibsdatter, Troense)
Vistnok fæstet af Christen Nielsen Møllers bror:

1783 - 1785 **Rasmus Nielsen Møller**,
1713, Bregninge, døbt 16/07, begr. 1786-06/05, (død 01/05).
(forældre: møller Niels Hansen Møller - Anne Andersdatter (Lund)).

Datter af Christen Nielsen Møller:
Charlotte Kirstine Christensdatter,
ca. 1748, begr. 1802-01/11, 56 år gl.
gift 1781-06/05, Bregninge.

1785 - 1810 **Anders Nielsen (Møller)**,
ca. 1744, begr. 1810-03/06, 65 år gl.
Han 2. gang gift 1803-03/07, Landet.

1810 - 1821 **Anne Marie Axelsdatter**,
1761, Strammelse, døbt 14/06, død 1838-01/02. (forældre: gmd. Axel
Henriksen (Hollænder) - Karen Hansdatter, Strammelse matr. nr. 2).

Fæstet af:

1821 - 1859 **Lars Larsen**,
1793-16/03, Melby, død 1869-06/06, 76 år gl.
(forældre: husm. Lars Larsen (Stenøer) - Maren Jensdatter, Melby).
gift i Landet 1820- ? (dato mangler i kirkebogen)

Charlotte Poulsen,
1790-27/08, Strammelse, død 1873-05/11, 83 år gl.
(forældre: gmd. Poul Larsen (Hollænder) - Anne Axelsdatter, Strammelse matr.
nr. 2).

Datter:

Maren Larsdatter,
1820-10/11, Strammelse, død 1901-27/01, 80 år gl.
gift 1850-13/10, Bregninge.

1859 - **Frederik Christian Mogensen**,
1822-01/06, Bregninge, død 1915-08/10. 93 år gl.
(forældre: møller Jens Mogensen - Maren Jørgensdatter, Bregninge)

- 1942 Søn:

Jens Laurits Mogensen,
1866-21/03, Ventepose Mølle, død 1942-12/01, Ventepose Mølle, 75 år gl.
gift

Ella Marie Margrethe Petersen Smith,
1877-25/10, Fjelsted sogn, Vends herred, død 1955-08/07, Dalum sogn, 77 år
gl. (forældre: købmand Peter Petersen Smith - Johanne Marie Jørgensen,
Fjellerup).

(Som enke fraflyttede Ella M. M. Mogensen møllen og lejede få år en lejlighed
i Troense. Møllen blev derefter udlejet som privatbeboelse til andre).

Rasmus Lolks' sanddruhed

Sladdervisen

af Albert Mohr Lolk

Rasmus Lolks (se årbog 2000, side 6-18) sanddruhed finder vi på en mærkelig måde tegn på i en sladdervise, som jeg har fundet frem efter at have hørt pastor Stidsen i Pårup Sognegård den 9-10-2001 synge og fortælle om »håndskrevne sange, som i sin tid blev sunget i folkestuen, bag ploven, i køkkenet, og når unge festede og dansede«.

Han opfordrede til at komme frem med sådanne viser og aflevere dem til en særlig afdeling af Odense Universitet.

Under en fjernsynsudsendelse fra Ebberup Kro lørdag den 26-3-1966 blev der bl. a. sunget en vise af fru Marie Hansen i Odense. 3 dage senere ringede jeg til Ebberup Kro, som opgav mig hendes adresse, og under en samtale med fru Hansen fortalte hun, at hendes mand var lærer i Stige og døde for 12 år siden (1954), og hendes fader, født 1836, var gård-ejer Chr. Pedersen, Lundshøj, Egense (fra Egense ved Svendborg). Han var forfatter til visen.

I telefonen fik jeg dikteret følgende to vers:

*»Sorte Maren Snedkers det er en hæsliig taske
til at rive aale ned.*

Det siger da Rasmus Lolk.

*Så går hun med muffe den indbildte sjaske,
førend hun får en kåbe;*

men jeg sladrer nutte om folk,

men det er nok sagt,

som han sagde Knud Hat,

muffen er af sognefogedens store sorte kat.

*Møllerens Jørgine, det er værste sladrer,
Vaveren og Kællingen er det største vrøvlekram.
Jeg går med briller, det mangler nok bare.*

I Skælåssi er der hverken ære eller skam.

Murerens er noget rak

og smedens noget kællingsnak,

men jeg skal nok være min mund for folkesnak.«

Derefter sang fru Hansen for mig og fortalte, at mange af visens vers ikke blev sunget i fjernsynet.

Fru Hansen var meget bange for, at jeg skulle opfatte indholdet som injurier, idet hun flere gange sagde, at der ikke lå »nåve unskav bau ve«.

Jeg kunne berolige hende med, at jeg kun henvendte mig til hende af interesse for sagen.

Meningen med at nævne Rasmus Lolk har nok været at give vrøvlet et skær af sandhed.

Det er ikke lykkedes at identificere nogen personer udover Rs. Lolk. Møllerens Jørgine er ikke fundet i Egense, og møllerens kone i Bækkehave hed Anna. Møllerkonen i Bregninge hed Hansine Claudine, umiddelbart før min farmoder Ane blev møllerkone i 1875.

Oplysninger modtages gerne.

Tilføjelse:

Hans Mortensen Lolk (møller i Bregninge 1875-1896) havde en datter: Jørgine Mortensen Lolk (min faster, der er født i 1889), men hun kan på den tid ikke betegnes som en sladre-kælling, eftersom hun kun var 7 år, da Rs. Lolk døde 27-2-1896.

A. C. E. Mohr Lolk født 1913 i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, har skrevet godt 28.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet og i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv) samt diverse artikler i årbøger og aviser.

Fra arkivets gemmer



Parti fra Vindeby, dampfærgen »Fritz Juel« kommer ind. (Foto: H. Palludan Rasmussen).



Stenslagning i Eskær-alléen, nuv. Troensevej. (Foto: H. Palludan Rasmussen).



Gl. Nyby set fra luften. (Foto: Helge Heger).



Fra Bregninge Bakker.



Bregninge Bakker lidt fra oven.



Bregninge Kro 1903. (Foto: H. Palludan Rasmussen).



Fra »Faaregaarden« i Bjernemark, nuv. Bjernemarksvej 50.



69 Fra amatørforestillingen »Præstens Ellen« i Tåsinge Forsamlingshus.



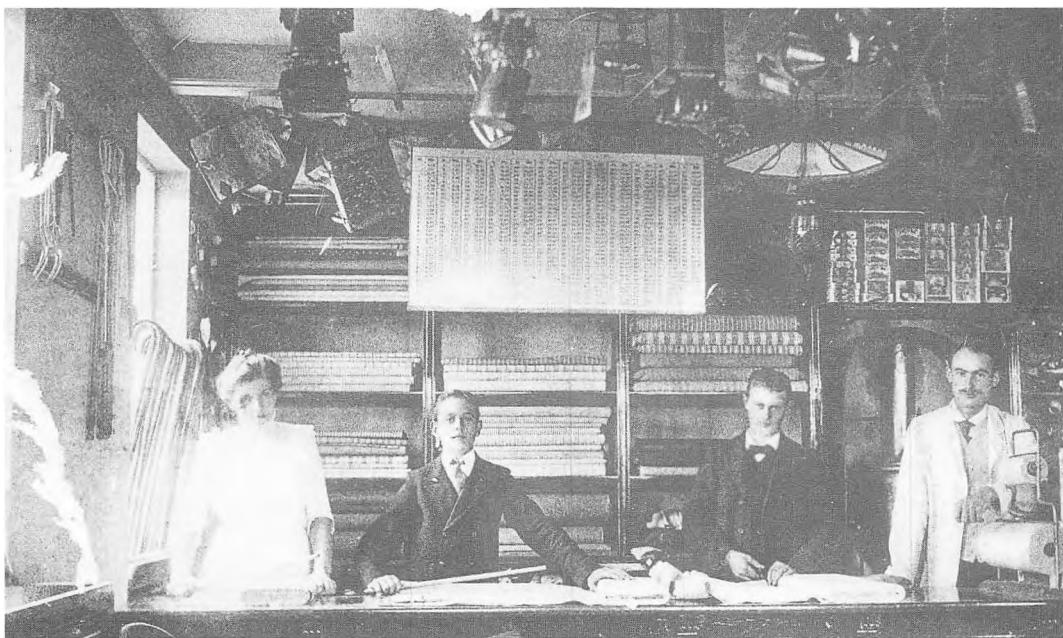
*»Til Erindring om Turen til Møen Pinsen 1906«.
Personerne fra venstre: Brødrene Niels og Simon Møller, Ny Søby og Hans Knudsen Nielsen, Landet.*



»Hvidkærgaard«, Ny Bjerreby, før 1908. Nuv. Bjerrebyvej 121.

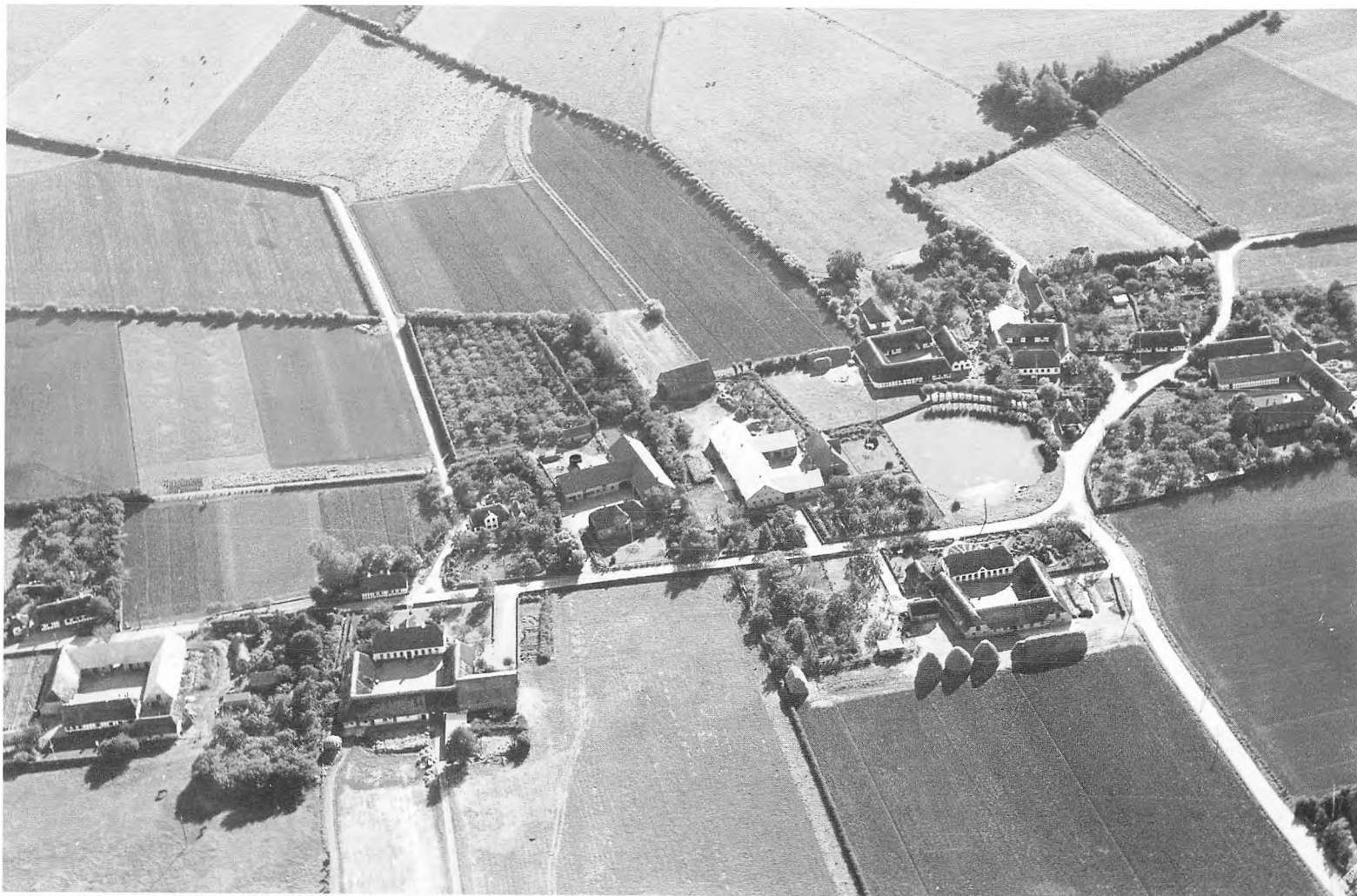


Bjerreby Sogns Brugsforening set fra vejen. Nuv. Bjerrebyvej 32.

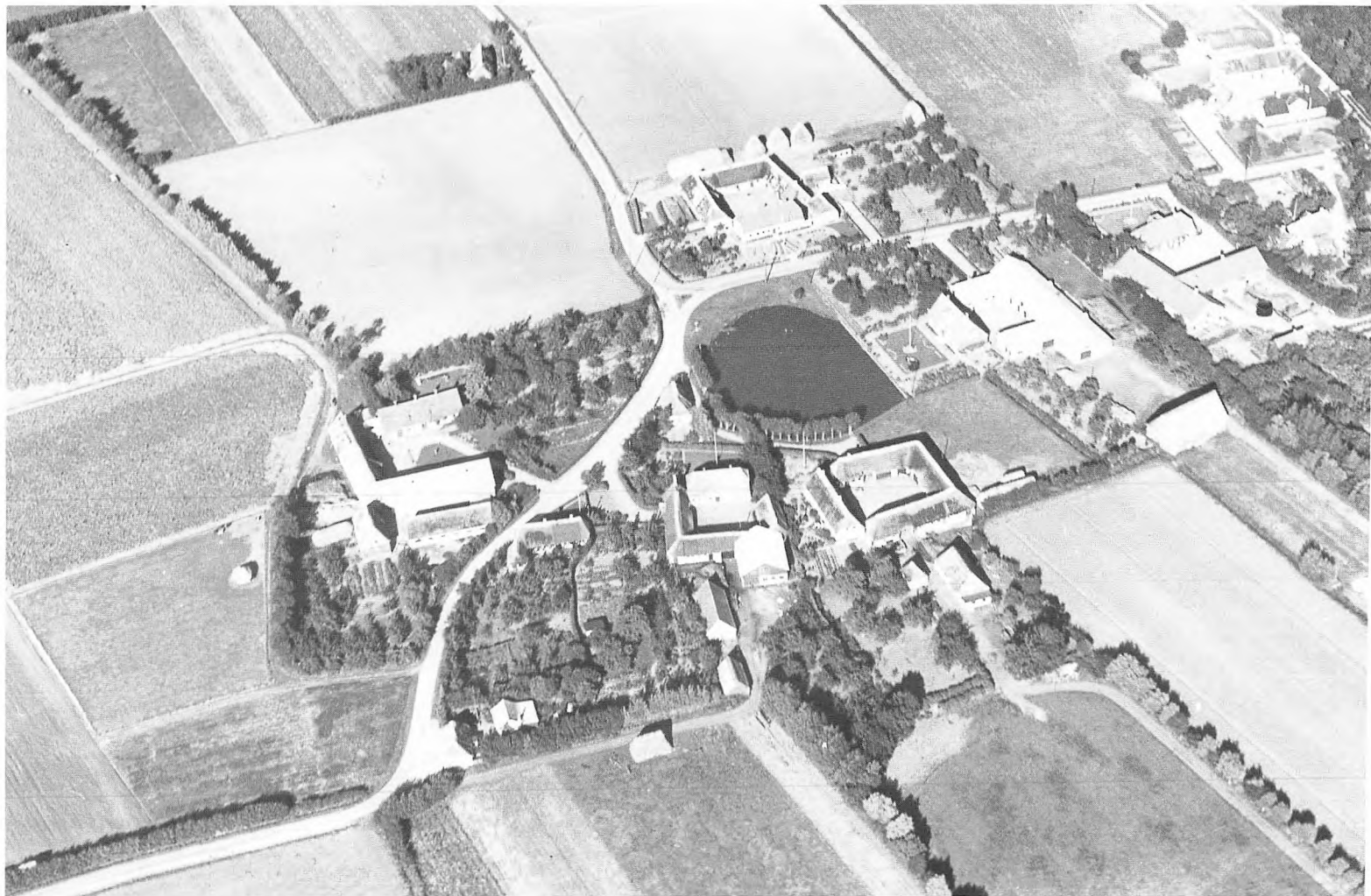


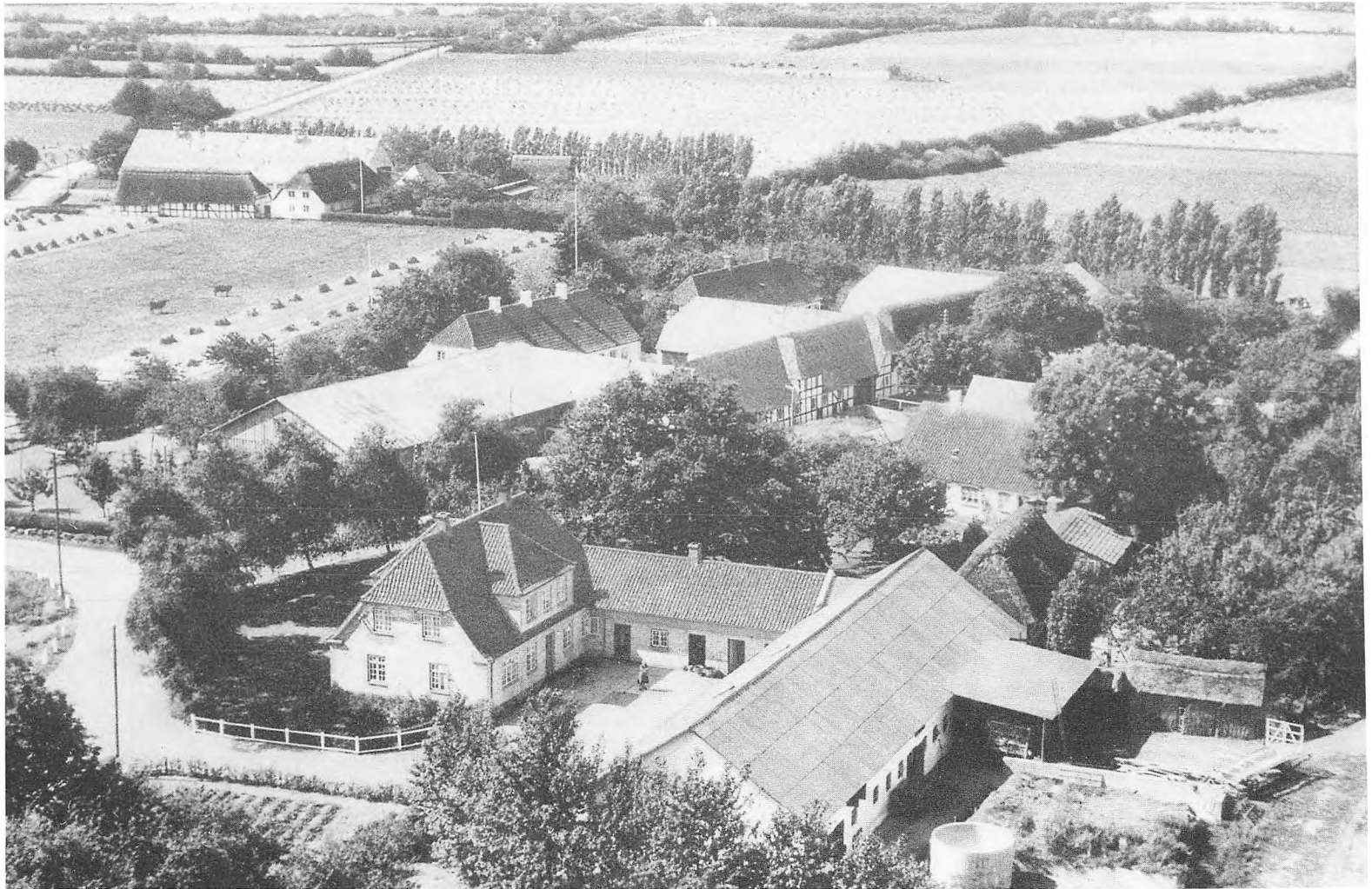
Bjerreby Sogns Brugsforening Taasinge.

Bjerreby Sogns Brugsforening, interiør. Nuv. Bjerrebyvej 32.



Lufifoto af Stjoul by, set fra nord ca. 1950-52. (Foto: Helge Heger).





Luftfoto af Gesinge by. (Foto: Sylvest Jensen, Det Kgl. Bibliotek).





Folkedansere fra Tåsinge.

Nyt fra arkivet

Årstallet 2003 bringer i erindring, at arkivet officielle etableringsår er 1973, og at der siden da er gået 30 år!

Povl Fredholm døde d. 11. november 1973. Umiddelbart derefter skulle hans hus tømmes og sælges, og derfor blev alle papirer, billeder og bøger, der hørte til hans samlinger, men ikke havde kunnet opbevares i museet, flyttet til biblioteket i Landet og integreret i den lille lokalsamling, som allerede fandtes der. Derfor blev det året 1973, der siden har været gældende som det årstal, hvor samlingerne fandt sit blivende sted, men vi har ingen dato på, hvornår det skete.

Efter flytningen til biblioteket gik en gruppe, bestående af museumslaugets daværende formand dyrlæge P. Petersen, Landet, Birgit Bremer, Svendborg, Rita Dalmose, Svendborg samt smedemester Valdemar Jensen, Vornæs, i gang med at sortere og registrere den store mængde arkivalier. På grund af ombygning og renovering af lokalerne i den ældste del af biblioteksbygningen i 1977 måtte alt pakkes ned og forblive således i godt et års tid. I efteråret 1978 kunne alt så sættes på plads igen i et nyindrettet lokale med indkøbte stålreoler, så ordning og registrering kunne genoptages efter Sammenslutningen af Lokalararkivers nye regler. På grund af toiletforholdenes manglende færdiggørelse kunne den officielle indvielse dog først finde sted søndag d. 18. maj 1980, og en fast åbningstid blev etableret på tirsdage kl. 19 - 21. Da kunne Taasinge Lokalhistoriske Arkiv begynde sin virksomhed med at modtage både gæster og nye arkivalier, og således har det været gennem alle de forløbne 23 år.

Mange venlige og interesserede mennesker har gæstet os i den tid, der er gået, og mange nye »gamle« arkivalier er vi blevet berømt med.

Årets billedserie viser således nogle fotografier, der er kommet fra en giver på Sjælland.

Hans far, Hans Palludan Rasmussen (1884-1962), var uddannet fotograf fra Varde og blev senere kunstmaler i Sorø. Familien gæstede Troense på ferieophold nogle gange i begyndelsen af 1900-tallet. I gavepakken var der ialt 49 stk. fotos med motiver fra Tåsinge samt 39 andre, der nu er fordelt til de arkiver, hvor de rettelig hører hjemme.

Men 2003 bliver dog året, hvor vi har modtaget den største samling i arkivets historie. Albert Mohr Lolk i Odense, som siden arkivets indvielse løbende har givet os del i sin rige produktion af transskriberinger vedrørende Tåsinges historie og de mennesker, der har levet her, kunne d. 10. maj i år fejre sin 90 års fødselsdag. Fra arkivets og museumslaugets side var vi med til at gratulere ham på dagen, men det blev i høj grad os, som kunne drage hjem derfra med den største gave på ialt 92 bind af hans originale maskinskrevne bøger. Alle indbundet af ham selv og med hans egne håndskrevne tilføjelser.

Lolks beslutning om overdragelsen til Tåsinge var blevet os meddelt i forvejen, og vi er meget taknemmelige for, at bøgerne måtte blive anbragt her, og vil gøre, hvad vi kan for at bevare dem bedst muligt.

En stor part af bøgerne har vi indkøbt som kopier fra Landsarkivet i Odense, efterhånden som de var færdige fra Lolks hånd. Men disse ligger alle i arkivæsker, som løse ark, og egner sig fortrinligt til kopiering, derved kan de originale bøger undgå et sådant slid.

Det er forståeligt, hvis han midt i glæden over sin runde fødselsdag også var lidt vemoelig over at se bøgerne forsvinde - efterladende en stor tom plads i stuen. Der, hvor de har været i hans hænder mange gange og tillige været en vigtig del i hans daglige tilværelse. Vor allerbedste og varmeste tak!

Nyt fra museet

En varm og solrig sommer, som den vi har haft i år, plejer ikke at være godt for museer. Men vi kan heldigvis konstatere, at besøgstallet er meget tæt på sidste års tal. Og det skal vi være glade for, da vi har hørt om andre museer, der melder om færre besøgende.

Også for os omkring museets pasning og vedligeholdelse har det været et meget travlt – ja, til tider hektisk år. Vi har haft mange jern i ilden både ude og inde.

Den allerstørste opgave fik vi, da vi besluttede at renovere vort magasin i »den nye bygning«. Rummet blev ryddet, og der blev spartlet gulv, malet, lagt nyt tæppe på, og de nyindkøbte reoler blev sat op.

Vores plan var, at intet måtte sættes tilbage på loftet, før alt var sorteret og registreret – men vi blev klogere.

Pludselig var vi tæt på åbning af museet og skulle have gjort resten af museet klar til dette. Så alt blev bare sat op til senere sortering.

Vi fik ansat en heltids kustode, så vi andre havde frie hænder til sortering, registrering m.v.

Hele denne registreringsopgave havde vi ikke kunnet gennemføre uden Svendborg kommunes tilskud til konsulenthjælp fra Svendborg og Omegns Museum.

Disse penge gjorde, at vi kunne sende 2 personer på 2 x 2 dages kursus i elektronisk registrering DMI, da museets genstande indtil nu kun havde været registreret manuelt på museets »blå kort« og de helt gamle i Poul Fredholms bøger.

Vi fik vor gamle computer – for resten en gave fra Svendborg kommune – opdateret. Vi fik etableret opkobling til Internettet med deraf følgende nedgravning af kabler.

Men som sagt, nu er vi »up to date« – næsten. For der ligger et stort registreringsarbejde foran os. Og hvis der blandt jer læsere sidder personer, der kunne tænke sig at hjælpe os ved computeren, er det bare at kon-

takte os, og vi vil med kyshånd tage imod jeres tilbud.

Det var den moderne digitale del af museumsarbejdet, men det er jo ikke gjort ved det.

Arbejdsopgaver med samlingernes præsentation, udenomsarealer og bygningers vedligeholdelse er stadig tilbagevendende opgaver i forbindelse med driften af museet og de tilhørende Bregninge Bakker, og heldigvis har vi i det forløbne år fået tilbudt mange frivillige hjælpende hænder til havearbejde, græsslåning omkring museet og i bakkerne, kalkning og maling af huse, hjælp ved tækning og fremstilling af rygningstræ, rengøring i museet, opsætning af reklameplancher, renovering af gamle døre og karme og meget andet.

Museet takker mange gange for hjælpen, for uden den frivillige hjælp kunne museet ikke drives som et selvstændigt museum.

Ideen med udsætning af geder i bakkerne har vist sig at være en god ide.

Gederne nyder det og tiltrækker også mange mennesker, som hygger sig med dem.

Den tørre sommer var lige ved at blive et problem, som blev løst ved, at nogle af gederne blev hentet hjem, og resten fik tilskud af hø.

Men ellers nyder gederne sommeropholdet, publikum nyder gederne, og vi undgår tilgroning af de fredede bakker, som snart ser ud som på gamle fotografier igen.

Som noget nyt vil museet igen fremover holde åbent sammen med Taasinge Lokalhistoriske Arkiv på »Arkivernes dag«, som afholdes hvert år i begyndelsen af november.

Endvidere påtænker vi en ugentlig aftenåbning samt en ugentlig rundvisning i åbningstiden.

Til slut vil jeg som formand med glæde konstatere, at endnu et år er gået godt for vort lille selvstændige lokalhistoriske museum, og det er vi alle glade for.

Med venlig hilsen fra museumslauget

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til:
Foreningsarbejdet, udflugt m.m. – kontakt da en af nedenstående!

Bestyrelsen:

Jytte Munch, Chr. Kiilsgaardsvej 4,
5900 Rudkøbing (formand), tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Jens Højte Jensen, Bjerrebyvej 21,
Helluf (næstformand), tlf. 6254 1578

Annelise Fredholm Brinck, Eskærvej 15,
Troense, tlf. 6222 6173

Eluf Fischer Nielsen, Vievej 11,
Bregninge, tlf. 6222 6160

Mogens Hansen, Parcelvej 6,
Bjerreby, tlf. 6254 1306

Hans Bramming, Syrenvej 1,
Vindeby, tlf. 6222 7271

Jette Hudevadt Munk, Strandgade 71,
Troense, tlf. 6322 5091

Mogens V. F. Hansen, Thorseng 17,
Eskær, tlf. 6222 6042

Jacob Davidsen, Vindeby Birkevej 13,
Vindeby, tlf. 6222 6803

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Annelise Fredholm Brinck

Arkivet:

Erik Hansen, Bellisvej 9,
Sundhøj (arkivleder), tlf. 6222 5002

Kis og John Frikke, Esthersvej 23,
Svendborg, tlf. 6221 8882

*(Hvor intet andet er anført, er postnr.
5700 Svendborg).*

Reserver allerede nu datoen
søndag den 5. september 2004
og tag med museumslauget på udflugt til:

Gl. Estrup
i Auning på Djursland, som rummer
Jyllands Herregårdsmuseum og Dansk Landbrugsmuseum

Den medbragte mad kan nydes både inde og ude, så vi opfordrer til at tage madpakken med,
så vi kan genoptage tradition med hyggelig fællesspisning på vore udflugter.

Tag gode venner og bekendte med – alle er velkomne!

Praktiske oplysninger:

TAASINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg, tlf. 6222 7144
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk hjemmeside: www.taasinge-museum.dk

Museets åbningstider (ret til ændringer forbeholdes):

Fra 1/6 - 31/8 alle dage fra kl. 10 - 17

Andre åbningstider kan arrangeres for grupper

ved henvendelse til museet på følgende tlf. nr:

62226198 • 6222 6520 • 6254 2166

TAASINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg

Åbent:

Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale
(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder:

Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg, tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.
Søren Lolk - den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.
Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Poul Erik Møller Pedersen:

Elvira Madigan - det berømte kærlighedsdrama (1997). 56,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juul og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 120,- kr.

Gunnar Kjør Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1944 (1994). 20,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,-	kr. (60,-)	<i>Tåsinge Årbog 1996,</i>	110,-	kr. (83,-)
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,-	kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1997,</i>	115,-	kr. (90,-)
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,-	kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1998,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,-	kr. (68,-)	<i>Tåsinge Årbog 1999,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	140,-	kr. (100,-)	<i>Tåsinge Årbog 2000,</i>	135,-	kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,-	kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2001,</i>	140,-	kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,-	kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2002,</i>	140,-	kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,-	kr. (83,-)	<i>Sanghæfte</i>	30,-	kr.
<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,-	kr. (83,-)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,-	kr.

Priserne i parentes gælder for medlemmer af Tåsinge Museumslaug

